

Handlingsplan for trygg digital oppvekst

Innhold

1. Innledning.....	5
1.1 Rammene for handlingsplanen	5
1.2 Medvirkning i arbeidet med handlingsplanen: ungdomsnettverk for trygg, digital oppvekst.....	6
1.3 Barn og unges krav til en trygg digital oppvekst.....	7
2. Innsatsområde 1 – digital kompetanse for barn, foreldre og voksne som jobber med barn og foreldre	8
2.1 Bakgrunn og sentrale problemstillinger	8
2.2 Ungdomsnettverkets innspill.....	15
2.3 Eksisterende tiltak.....	16
2.4 Mulige framtidige tiltak.....	17
3. Innsatsområde 2 – beskytte barn og unge mot internettrelaterte overgrep, skadelig innhold og skadelig bruk.....	18
3.1 Bakgrunn og sentrale problemstillinger	18
3.2 Ungdomsnettverkets innspill.....	26
3.3 Eksisterende tiltak.....	26
3.4 Mulige framtidige tiltak.....	27
4. Innsatsområde 3 – ivareta barn og unges person- og forbrukervern	29
4.1 Bakgrunn og sentrale problemstillinger	29
4.2 Ungdomsnettverkets innspill.....	35
4.3 Eksisterende tiltak.....	35
5. Innsatsområde 4 – forskning, koordinering og spredning av kunnskap	37
5.1 Bakgrunn og sentrale problemstillinger	37
5.2 Ungdomsnettverkets innspill.....	40
5.3 Eksisterende tiltak.....	41
5.4 Mulige framtidige tiltak.....	41

Forord

Barn skal ha de samme rettigheter i digitale rom som de har på andre arenaer i samfunnet, og det er statens ansvar å sette barnerettigheter ut i livet. Artikkel 4 i FNs barnekonvensjon¹ slår fast at partene som har ratifisert konvensjonen, skal treffe alle egnede lovgivningsmessige, administrative og andre tiltak for å gjennomføre de rettighetene som anerkjennes i barnekonvensjonen.

I dag er barns hverdag og oppvekst i stor grad digital – både på godt og vondt. Barn og unge skiller ikke lenger mellom livet som leves på nett og det som foregår på andre arenaer. Digitale aktiviteter gir mange muligheter og positive opplevelser, både for sosial kontakt, kreativitet, læring og meningsutveksling. Men barn eksponeres også for digitale risikoer, som personvernutfordringer, kroppspress, vold og overgrep. Både mulighetene og utfordringene er adressert i nasjonal strategi for trygg digital oppvekst, «Rett på nett», som regjeringen Solberg la fram høsten 2021. Strategien er senere videreført av sittende regjering. Siden strategien ble lansert har fremveksten av generativ kunstig intelligens skutt fart, og denne utviklingen bidrar til å forsterke mange av utfordringene barn og unge opplever i digitale medier. Handlingsplanen for trygg digital oppvekst er en oppfølging av strategien for trygg digital oppvekst. Planen beskriver viktige problemområder relatert til digital oppvekst og kartlegger eksisterende statlige tiltak.

Det er mange organer som gir staten et ansikt i møte med barn og unge på nett. Det kan være NAV, politiet, barnevern og sykehus, men også kommuner og skoler er «staten» i denne sammenhengen. Handlingsplanen søker å bidra til at staten arbeider like grundig med oppfølgingen av barns rettigheter på nett som i analoge sammenhenger. For å utvikle etatenes praksiser og øke den digitale kompetansen der staten møter barn og unge digitalt, er det viktig å jobbe på tvers av sektorer. Både kunnskap, utfordringer og løsninger må deles og utvikles i samarbeid. Et viktig mål med handlingsplanen er å bidra til bedre koordinering og økt samarbeid mellom aktører som jobber for at barn og unge skal ha en trygg digital oppvekst.

Handlingsplanen legger stor vekt på å øke den digitale kompetansen i «laget rundt barnet». Dette er viktig for å synliggjøre at ansvaret for en trygg digital oppvekst ikke først og fremst ligger på barnet selv. Det er også viktig å være klar over at et ensidig søkelys på barns og foreldres digitale kompetanse som inngang til en trygg digital oppvekst, kan forsterke sosiale ulikheter. Ulike familier kan ha forskjellige forutsetninger for å ivareta oppgaven med å veilede og sette barna i stand til å håndtere digitale utfordringer. Derfor er det også viktig å jobbe med tiltak på

---

1 FNs konvensjon om barnets rettigheter (1989)

systemnivå. Blant annet er det nødvendig å se på om gjeldende regelverk beskytter barn og unge godt nok på digitale flater. Aktivt tilsyn for å håndheve nye og eksisterende regelverk, og oppdaterte metoder for å kunne gjøre dette på en presis og effektiv måte, er også avgjørende for å lykkes med å gi barn og unge en trygg digital oppvekst.

Mandatet for arbeidet med handlingsplanen har først og fremst vært å synliggjøre eksisterende tiltak som kan bidra til å følge opp målene i Rett på nett-strategien. På den måten kan handlingsplanen fungere som et felles kunnskapsgrunnlag for etatene som arbeider på trygg digital oppvekst-feltet, og gjøre det enklere å koordinere den samlede innsatsen bedre. En slik oversikt kan også gi aktører fra sivil sektor økt innsikt i direktoraters og tilsyns arbeid på området.

Kartleggingen av den eksisterende innsatsen viser at tiltakene som gjennomføres, i hovedsak er rettet mot barn og unge, yrkesgrupper som arbeider med dem og foreldre. Eksisterende tiltak er med andre ord i hovedsak på individnivå. Som nevnt er det imidlertid behov for økt innsats også på systemnivå. I redegjørelsen for mulige framtidige tiltak i handlingsplanen og anbefalinger til departementet (se eget dokument) er systemiske tiltak derfor i større grad vektlagt. Eksempler på dette kan være ny regulering eller tiltak som kan styrke etterlevelse av eksisterende regelverk.

Datatilsynet

Medietilsynet

Politidirektoratet

Forbrukertilsynet

Helsedirektoratet

Utdanningsdirektoratet

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

1. Innledning

1.1 Rammene for handlingsplanen

Handlingsplanen følger opp nasjonal strategi for trygg digital oppvekst, «Rett på nett».² Formålet med strategien er å utvikle en overordnet, framtidsrettet og helhetlig politikk på området. Strategien beskriver prinsipper og målområder for myndighetenes videre arbeid med digital oppvekst. «Rett på nett» legger grunnlaget for en koordinert og aktiv politikk på feltet, der ulike departementers og direktoraters innsats for barn og unges digitale oppvekst skal sees i sammenheng. Barne- og familiedepartementet har det koordinerende ansvaret på departementsnivå.

Denne handlingsplanen skal følge opp målene i strategien «Rett på nett»:

- sikre barns rettigheter i det digitale miljøet og reell medvirkning fra barn og unge
- øke barns digitale kompetanse
- øke den digitale kompetansen til foreldre og voksne som jobber med barn
- beskytte barn mot internettrelaterte overgrep, skadelig innhold og skadelig bruk sikre barn og unges person- og forbrukervern
- initiere forskning og gjøre kunnskap tilgjengelig

Medietilsynet har fått ansvaret for å koordinere innsatsen for trygg digital oppvekst på direktoratsnivå. Et samarbeidsorgan (fagråd) med direktorater og tilsyn som arbeider med relevante fagområder, skal bidra i arbeidet med å vurdere utfordringsbildet relatert til trygg digital oppvekst, og utvikle en handlingsplan for å følge opp målene i «Rett på nett». Samarbeidsorganet skal også foreslå samarbeidstiltak på direktoratsnivå som kan effektivisere arbeidet på feltet. Foruten Medietilsynet, deltar Helsedirektoratet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet,

Politidirektoratet, Utdanningsdirektoratet, orbrukertilsynet og Datatilsynet i samarbeidsorganet. I tillegg er det opprettet et ungdomsnettverk som har kommet med sine innspill til målområdene definert i «Rett på nett», som en del av arbeidet med handlingsplanen.

Samarbeidsorganet har tre hovedoppgaver:

- 1) utvikle en handlingsplan for å følge opp målene i «Rett på nett»
- 2) fange opp behov og mangler på feltet og gi tilbakemelding til relevante departementer om hvordan disse kan utbedres
- 3) foreslå samarbeidstiltak mellom statlige aktører

Fem hovedutfordringer som vies særlig oppmerksomhet i handlingsplanen for trygg digital oppvekst

Handlingsplanen bygger på skriftlige innspill fra etatene og diskusjoner i samarbeidsorganet, innspillmøter med sentrale aktører og medvirkning fra et eget ungdomsnettverk, som har diskutert hvert målområde. Direktorater og tilsyn som deltar i samarbeidsorganet har jobbet opp mot målene fra «Rett på nett»-strategien gjennom å systematisk kartlegge eksisterende tiltak og eventuelle mangler innenfor eget virksomhetsområde. De har også rapportert om hvilke strategier, reguleringer og oppdrag som legger føringer for deres arbeid på feltet digital oppvekst. Samarbeidsorganet har i fellesskap utformet forslaget til handlingsplan for trygg digital oppvekst.

Handlingsplanen synliggjør viktige sektorspesifikke tiltak som følger opp mål fra «Rett på nett»-strategien. Den inneholder også anbefalinger til samarbeidsprosjekter/tiltak, der felles innsats på direktoratsnivå kan styrke

2 Barne- og familiedepartementet: «Rett på nett», 2021

barns rettsvern, gjøre hverdagen deres på nett tryggere og bedre deres muligheter for deltakelse i samfunnet. Handlingsplanen utforsker muligheter for økt kompetansedeling, mer effektiv statlig ressursbruk og tiltak som kan gi større effekt gjennom samarbeid.

Med utgangspunkt i samarbeidsorganets arbeid med målområdene fra «Rett på nett», trekker handlingsplanen frem fem hovedutfordringer på trygg digital oppvekstfeltet som i handlingsplanen adresseres med eksisterende og mulige framtidige tiltak:

- 1) Det er for liten kunnskap om og ikke god nok oversikt over innholdet barn og unge møter på digitale flater.
- 2) Regelverk som skal ivareta barns rettigheter er ikke i tilstrekkelig grad tilpasset den teknologiske utviklingen.
- 3) Barns person- og forbrukervern blir ikke godt nok ivaretatt i digitale flater.
- 4) Barn og unge deler i for liten grad utfordringer de møter på digitale arenaer med voksne.
- 5) Ny kunnskap relatert til digital oppvekst når ikke godt nok ut til dem som trenger denne kompetansen, inkludert profesjonelle voksne som arbeider med barn og foreldre.

Et viktig skille mellom eksisterende tiltak og nye anbefalinger

I planen er det skilt mellom eksisterende tiltak og mulige framtidige tiltak. Eksisterende tiltak beskriver prosjekter eller initiativ som allerede er planlagt eller igangsatt innenfor ulike sektorer. Disse har allerede en ansvarlig etat og finansiering. Mulige framtidige tiltak er nye satsinger eller koordinerende tiltak, som kan gjennomføres på direktoratsnivå innenfor gjeldende rammer. Dette er tiltak som kan svare på utfordringer på trygg digital oppvekst-feltet, enten for å effektivisere statlig innsats eller for å svare på behov som ikke er

godt nok dekket gjennom eksisterende tiltak. Disse tiltakene vil kreve nærmere utredning. I forslaget til nye tiltak og videre samarbeid, er systemiske behov vektlagt.

Det er også viktig å merke seg at oversikten over planlagte/igangsatte tiltak som trekkes frem i handlingsplanen, ikke er en komplett liste over alle tiltak på feltet. Samarbeidsorganet har valgt å ta med de tiltakene som mest presist svarer på hovedutfordringene som er beskrevet i planen.

I tillegg til eksisterende og mulige framtidige tiltak som kan utredes innenfor eksisterende rammer, har arbeidet med handlingsplanen avdekket behov og utfordringer som det er nødvendig å løfte til et overordnet nivå. På denne bakgrunn har samarbeidsorganet utarbeidet et eget sett med anbefalinger i et eget dokument til ansvarlig departement. I anbefalingene er systemiske behov og regelverksutvikling vektlagt.

1.2 Medvirkning i arbeidet med handlingsplanen: ungdomsnettverk for trygg, digital oppvekst

Barn har etter Grunnloven og barnekonvensjonen rett til å si sin mening og bli hørt.³ Dette innebærer at barn i alle saker som berører dem, har rett til medvirkning, både på individ- samfunns- og systemnivå. I utviklingen av konkrete tiltak som skal beskytte barn og unge på nett, er det derfor viktig å sikre medvirkning fra barn og unge. Derfor må alle etater som utvikler slike tiltak, legge til rette for, og sikre innspill fra, barn som en del av prosessen.

I forbindelse med handlingsplanarbeidet, ble det etablert et ungdomsnettverk. Medietilsynet arrangerte 1.juni 2022 et innspillsmøte for barne- og ungdomsorganisasjoner, som ble fulgt opp av en invitasjon til å delta i nettverket. Hyperion, Landsrådet for Norges

³ Se blant annet FNs konvensjon om barnets rettigheter (1989) artikkel 12 og lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov § 104

barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU), Skeiv Ungdom, Press – Redd Barna Ungdom, Seksualpolitisk Nettverk for Ungdom, Lightup, Ungdom og Fritid, KANDU, Elevorganisasjonen og Stopp Hatprat har deltatt i ungdomsnettverket.

Ungdomsnettverket har løpende vært involvert i arbeidet med forslaget til handlingsplan, og har også utarbeidet egne krav til en trygg digital oppvekst. Disse kravene ble overlevert til barne- og familieminister Kjersti Toppe under Arendalsuka 2023.

1.3 Barn og unges krav til en trygg digital oppvekst⁴

Krav 1: kompetanse om og blant barn og unge

Barn må kjenne sine egne rettigheter, og hvordan de kan være trygge på nett. Derfor bør det være et kompetanse- og ressurscenter om digital kompetanse, hvor barn, foreldre og voksne som jobber med barn har tilgang på trygg og nyansert informasjon om den digitale oppveksten.

Krav 2: styrke barns digitale forbrukervern

Barn skal beskyttes mot skadelig innhold og utnyttelse. Markedsføring som retter seg mot barn, har økt med bruk av sosiale medier. Politikerne må sikre at barn beskyttes mot skadelig markedsføring og utnyttelse av barns personvern.

Krav 3: styrke barns rettssikkerhet

Barn og unge er sårbare i møte med politi og rettsvesen. Derfor må barn og unge kjenne til sine egne rettigheter, og ha tilgang på god og alderstilpasset informasjon om hvordan barn kan varsle og rapportere når de opplever noe som ikke er greit. Barn må også ha mulighet til å varsle anonymt til plattformer og til politi.

Krav 4: en tilgjengelig digital fritid

Mange barn har gaming som en viktig fritidsinteresse. Likevel kan gaming og gaming-utstyr være dyrt. For at alle barn skal ha like muligheter til å delta i den digitale fritiden, må det være tilgang på de aktivitetene på møteplasser barn og unge er. Fysiske møteplasser, som fritidsklubber og arrangementer i regi av frivillige organisasjoner, må tilpasses slik at disse kan tilby digitale fritidsaktiviteter for alle barn.

Krav 5: en trygg nettkultur

Nettet har mange muligheter for barn å lære, leke og utfolde seg. Likevel er nettkulturen preget av en hard og til tider trakasserende kultur. Det er viktig at det blir tatt et oppgjør mot trakassering og hat på nett, blant annet i gamingkulturen og debattklima. Derfor bør seksualitetsundervisningen styrkes for å motarbeide kjønnsdiskriminerende holdninger som sprer seg på digitale flater.

Krav 6: satse på kanaler for medvirkning

Barn og unge må være med når vi utvikler ny politikk som påvirker barn og unge. Det gir oss bedre politikk og mer treffende tiltak, i tillegg til at det styrker det norske demokratiet. Derfor bør politikerne satse på og utvikle nye metoder og kanaler for medvirkning, og også prioriterer penger til disse prosessene.

4 Ungdomsnettverket har selv utformet kravene

2. Innsatsområde 1 – digital kompetanse for barn, foreldre og voksne som jobber med barn og foreldre

2.1 Bakgrunn og sentrale problemstillinger

2.1.1 Målene fra «Rett på nett» relatert til digital kompetanse

- Barnehagens digitale praksis skal bidra til barnas lek, kreativitet og læring og stimulere til begynnende etisk forståelse knyttet til digitale medier.
- Skolen skal ha en sentral rolle i å bidra til at barn og unge utvikler digitale ferdigheter, kritisk medieforståelse og etisk og digital dømmekraft.
- Informasjon og veiledning som er relevant for barn og unges digitale liv, skal være av høy kvalitet og lett tilgjengelig.
- Barn og unge skal vite hvor de kan få hjelp og råd hvis de har utfordringer på nett.
- Digitale hjelpetjenester for barn og unge skal holde høy kvalitet, samordnes og ivareta krav om personvern.
- Barn og unge skal ha tilgang på trygge, alderstilpassede, digitale tjenester.
- Foreldre og voksne som jobber med barn og unge skal få nødvendig og oppdatert informasjon og råd om barn og unges digitale mediebruk.
- Foreldre skal få informasjon om digitalt foreldreskap.
- Foreldre skal engasjere seg i hva barn og ungdom gjør på internett.
- Foreldre skal forstå hvordan egen digitale mediebruk påvirker barn.

Etter innspill fra etatene og sivil sektor, retter handlingsplanens tiltak på dette innsatsområdet seg særlig mot én av hovedutfordringene: Ny kunnskap relatert til digital oppvekst når ikke godt nok ut til målgruppene som trenger det, inkludert profesjonelle voksne som arbeider med barn og foreldre.

2.1.2 Hvordan defineres «digital kompetanse» i handlingsplanen?

I et gjennomdigitalisert samfunn som Norge anno 2023, er digital kompetanse en grunnleggende forutsetning for deltakelse i samfunnet. «Digital kompetanse» er et utfordrende begrep å arbeide med. Det brukes ulikt i forskjellige kontekster og har gjennomgått flere utviklingsfaser.⁵ GrunnDig-prosjektet⁶ (2022) går gjennom hvordan begrepet «digital kompetanse» har utviklet seg de siste årene i norske læreplaner og strategier. Fra å beskrive tekniske ferdigheter, er begrepet blitt mer komplekst og innebære flere perspektiver, som digital dømmekraft og kritisk medieforståelse. For at barn skal kunne ferdes trygt på nett og utvikle seg til deltakende, digitale medborgere, er det ikke nok å beherske teknologien. De må kunne skille sann informasjon fra usann, kunne identifisere risikoer, avsløre forsøk på svindel, skille reklame fra annet innhold og ivareta eget og andres personvern, for å nevne noe. En annen dimensjon ved digital kompetansebegrepet, er dannelsesaspektet. Hvordan tar vi vare på oss selv og andre når arenaene for diskusjon og sosial kontakt i stor grad er digitale?

I nyere tid vektlegges også ofte kunnskap om

⁵ Valentyna D. Melash, Valentin V. Molodychenko et al.: Modernization of Education Programs and Formation of Digital Competences of Future Primary School Teachers (2020)

⁶ Utdanningsdirektoratet: GrunnDig - Digitalisering i grunnsopplæring: kunnskaper, trender og framtidig forskningsbehov (2021-2022)

algoritmisk tenkning og KI i digital kompetanseegrepet.⁷

I denne handlingsplanen knyttes digital kompetanse til artikkel 29 i FNs barnekonvensjon, som tar for seg målet med utdanningen. Der står det at målet med utdanningen blant annet er «å forberede barnet til et ansvarlig liv i et fritt samfunn (...)».⁸ I handlingsplanens kontekst er digital kompetanse kunnskapen og ferdighetene barnet må få gjennom utdannelsen for å kunne delta på en ansvarlig måte også i digitale rom. En annen helt avgjørende side ved digital kompetanse, er at barn må forstå sine egne rettigheter i en digital kontekst.

2.1.3 Digital kompetanse og digitalt utenforskap

Digital kompetanse bør ses i sammenheng med digitalt utenforskap. I «Strategi for digital kompetanse og infrastruktur i skole og barnehage»⁹ vises det til at det er for lite kunnskap om inkludering og ekskludering i relasjon til digitalisering. Norske ungdommers liv baserer seg i stor grad på at de behersker og har tilgang til nett. På nett holder de kontakt med venner og familie, gamer, ser på film og lytter til musikk. Nettet er også i stor grad inngangen når de skal løse praktiske oppgaver, som å kjøpe bussbillett, bestille treningstime eller betale i butikk. Innlevering av skolearbeid, gruppearbeid og informasjon fra lærere går gjerne via nettet. I tillegg forutsettes det ofte digital kompetanse for å få tilgang til og bruke offentlige tjenester, som å bestille skattekort, tannlege time eller søke videregående skole. Selv om barn og unge er raske til å ta i bruk ny teknologi, har de ikke alltid tilstrekkelig kompetanse til å håndtere eller å forstå alt de møter i det digitale landskapet.

Redd Barna skriver i rapporten «Har alle ungdommer mulighet til å delta digitalt?»¹⁰ at de fleste norske ungdommer deltar aktivt digitalt, men at ungdommer også møter barrierer for digital deltakelse. Lite mobildata, dårlig nett og gammelt utstyr kan være hindre. Mobbing, hatprat, negativ sosial kontroll og foreldrenes manglende forutsetning for å støtte og veilede, er også forhold som hindrer digital deltakelse, ifølge rapporten.

Noen grupper er særlig sårbare i møte med det digitale, for eksempel barn med asyl- eller flyktningbakgrunn, barn i barnevern, barn i lavinntektsfamilier, barn med nedsatt funksjonsevne og barn som på andre måter opplever sosialt utenforskap. Statlige tjenester på nett bør ikke forutsette høy digital kompetanse, og med det bidra til å øke sosiale skiller. Alle barn skal ha like rettigheter i møte med de digitale tjenestene, på linje med det de har når de bruker statens analoge tjenestetilbud. Informasjon, veiledning og tjenester fra staten som er relevante for barn og unge, må ha høy kvalitet og være lett tilgjengelig, også digitalt.

I dag representerer flere forhold rundt tilgangen på statlige tjenester på nett en utfordring med tanke på å ivareta barns rett til deltakelse. Noen digitale tjenester fyller ikke kravene til universell utforming, noe som gjør at unge med funksjonsnedsetninger ikke har tilgang. Et eksempel er BankID, som ikke er universelt utformet.

Staten møter også utfordringer med tanke på å ivareta barns rettigheter når hjelpetjenester for barn flyttes til - eller utvikles som digitale løsninger. Generell kommentar 25 til FNs barnekonvensjon¹¹ slår fast at barn skal ha tilgang til hjelpetjenester uten samtykke fra

7 Valentyna D. Melash, Valentin V. Molodychenko et al.: Modernization of Education Programs and Formation of Digital Competences of Future Primary School Teachers (2020)

8 FNs konvensjon om barnets rettigheter (1989) artikkel 29 nr. 1 bokstav d.

9 Utdanningsdirektoratet: Strategi for digital kompetanse og infrastruktur i barnehage og skole (2023)

10 Redd Barna: «Har alle ungdommer mulighet til å delta digitalt?» 2022

11 Komiteen for barns rettigheter: Generell kommentar nr. 25 (2021) om barns rettigheter relatert til det digitale miljøet

foreldre. Barns manglende tilgang på eID som kreves for å bruke digitale tjenester, kan i enkelte tilfeller gjøre dette krevende å ivareta. Barns og unges tilgang til digitale, statlige tjenester kommenteres mer inngående i kapittel fire, som tar for seg problemstillinger rundt barns personvern.

Det er viktig at barn og unge selv blir hørt når digitale tjenester rettet mot dem utvikles. Ung.no er en digital tjeneste som er bygget opp rundt ungdommenes behov. Ung.no er statens primære informasjonskanal for aldersgruppen 13–20 år, og er en sentral del av DigiUng-samarbeidet. Det er et tverrsektorielt samarbeid for å gi unge tilgang til kvalitetssikret informasjon og gode, digitale tjenester på eller via ett nettsted, nemlig Ung.no.¹² Et av hovedmålene med ung.no er at ungdommene selv ikke skal trenge å vite hvem de skal henvende seg til når de kontakter offentlige myndigheter. De kan sende sine spørsmål til ung.no, som distribuerer henvendelsen til riktig fagetat. Underliggende etater i syv departementer samarbeider gjennom DigiUngs forvaltningsstruktur, og har forpliktet seg til å bidra med kompetanse innenfor sin sektor. I 2023 mottok ung.no 112 000 spørsmål fra ungdommer i ung.no sin spørsmål- og svartjeneste¹³. I tillegg til å stille spørsmål selv, kan ungdommen søke i over 400 000 besvarte spørsmål. Ung.no skal gi ungdom lett tilgang på kvalitetssikret informasjon om rettigheter, plikter og muligheter og gi veiledning som utvikler deres handlingskompetanse.

Barn under 13 år har i dag ikke noe offentlig, kvalitetssikret nettsted å henvende seg med

sine utfordringer og spørsmål. I evalueringen av Alarmtelefon for barn og unge,¹⁴ anbefalte Bufdir at det settes i gang et utviklingsarbeid for å ivareta de yngste barnas behov for hjelp via digitale hjelpetjenester. Helse- og omsorgsdepartementet og Barne- og familiedepartementet har med utgangspunkt i dette bedt Helsedirektoratet og Bufdir gjennomføre et innsiktsarbeid for å kartlegge denne målgruppens behov og ønsker (jf. tillegg tildelingsbrev 2023).¹⁵

2.1.4 Barn som sårbar gruppe: manglende kompetanse om egne rettigheter

Digital kompetanse blant barn og unge er viktig for bedre forebygging av internettrelaterte overgrep. Å vite hvordan sosiale medier og dataspill fungerer og hva slags nettatferd som er ulovlig, er en forutsetning for å ivareta egne rettigheter på nett. Redd Barna trekker frem at norske barn og unge trenger å vite at selv lukkede grupper på nett må forstås som offentlige arenaer. Redd Barna mener at barn og unge trenger hjelp til å håndtere press og mas om deling av bilder. Kripos¹⁶ ser gjennom sitt arbeid konsekvensene av barns manglende digitale kompetanse. Som Redd Barna, vektlegger politiet betydningen av at barn har kunnskap om når de blir utsatt for - eller utsetter andre for noe ulovlig, og hva de skal gjøre når noe går galt. Norske barn og ungdommer deltar i produksjon og distribusjon av overgrepsmateriale, bevisst og ubevisst, frivillig eller under tvang.

Også forskere tilknyttet prosjektet «Young people experiencing internet-related mental health difficulties: The benefits and risks of

12 <https://www.digiung.no/post/informasjonspakke-om-digiung-samarbeidet>

13 <https://www.digiung.no/post/hurra-for-ung> og e-post av 20. februar 2024 fra Bufdir med tilbakemelding på utkast Handlingsplan for trygg digital oppvekst

14 Haugnæss, Gitte og Markussen, Tom E. | Moen, Helga Wallin (2019): «Evaluering av Alarmtelefonen for barn og unge»

15 <https://www.regjeringen.no/contentassets/e3c03f39789d433a9ade95467740b6ab/tildelingsbrev-til-bufdir-2023.pdf>, <https://www.regjeringen.no/contentassets/d8f63d7d01d64def982cb7c8ce1eeb64/tildelingsbrev-til-helsedirektoratet-for-2023.pdf>

16 Referat kan oversendes ved å ta kontakt med Medietilsynet.

digital skills»¹⁷ rapporterer om manglende kognitiv forståelse blant barn og unge om hva som utgjør et overgrep på nett, og hva slags innhold som er ulovlig. Rapporten peker på behov for kompetanseheving i skolen om seksualitetsundervisning som inkluderer digitale erfaringer.

For di norske barn i for liten grad kjenner til egne rettigheter og hva som er ulovlig aktivitet på nett, er de som helhet en sårbar gruppe. Noen barn er likevel mer utsatt enn andre. Redd Barna-rapporten «Vi ser bare toppen av isfjellet»¹⁸ trekker frem at barn i sårbare livssituasjoner også er mer sårbare på nettet. Dette bekreftes av andre undersøkelser fra norsk kontekst. For eksempel viser Staksrud og Ólafssons forskning fra 2016 at det ser ut til at barn med psykiske problemer i større grad enn andre barn oppsøker sider med innhold om selvmord på nett.¹⁹

Barn og unge trenger også mer kunnskap om verdien av eget personvern og risikoene ved å dele sine personopplysninger. Kripos trekker frem at mange barn og unge har åpne profiler i sosiale medier og deler personopplysninger ukritisk, uten at foreldrene kjenner til det. «Rapport til personvernkommissjonen: Intervjuer med barn og unge om personvern»²⁰ kartla barns kunnskaper om- og holdninger til eget personvern som en del av arbeidet med personvernkommissjonens rapport i 2022.²¹ Rapporten synliggjør lav bevissthet og kunnskap om eget personvern blant barna og ungdommene som ble intervjuet. Rapporten trekker frem særlig tre hovedområder der

barn selv ikke er klar over konsekvensen og omfang av å dele egne personopplysninger: Barna som ble intervjuet forsto ikke omfanget av overvåkning fra foreldre eller venner de åpner opp for ved bruk av enkelte apper. De var heller ikke klar over utstrekningen av innsamling av personopplysninger som skjer via læringsbrett og skoleapper. Videre hadde de ikke god nok forståelse av graden av persondatainnsamling som skjer for kommersielle formål når de bruker mobil, nettbrett og apper. I den grad barna som ble intervjuet hadde en forståelse av at de delte personopplysninger med en tredjepart ved å for eksempel bruke en app, så de fleste på dette som en nødvendig og uunngåelig del av en byttehandel for å kunne få tilgang.

For at barn skal kunne bli aktive, deltakende samfunnsborgere, må de vite hvordan de skal skaffe seg trygg og faktabasert kunnskap på nett. Utviklingen av generativ kunstig intelligens og med det nye metoder som gjør det mulig å manipulere, skape og publisere falskt innhold på nett, gjør det krevende å skille sant fra usant, også i nyhetsbildet. Barn og medierundersøkelsen (2022)²² viser at sosiale medier, i tillegg til tv, er den viktigste nyhetskilden for aldersgruppen 9–18 år. Det er grunn til å tro at barn og unge er ekstra sårbare for desinformasjon, fordi de i mindre grad enn voksne mediebrukere går til redaktørstyrte medier når de konsumerer nyheter. Medietilsynets undersøkelse av kritisk medieforståelse i befolkningen, viser at det er de yngste (16–24 år) og de eldste (60–80+år) som i størst grad oppgir at de synes det er vanskelig å

17 Livingstone, S., Stoilova, M., Stănicke, L., Jessen, R.S., Graham, R., Staksrud, E. & Jensen, T.K. (2022). Young people experiencing internet-related mental health difficulties: The benefits and risks of digital skills. An empirical study. KU LEUEN, ySKILLS.

18 Rapport fra Redd Barna, 2020: Vi ser bare toppen av isfjellet

19 Staksrud, E., & Ólafsson, K. (2016). Hva kjennetegner europeiske barn som har erfaring med nettsider hvor folk diskuterer måter å ta sitt eget liv på? *Suicidologi*, 21(2), Article 2. <https://doi.org/10.5617/suicidologi.3892>

20 Christian G. Falch (2022): Rapport til personvernkommissjonen: Intervjuer med barn og unge om personvern

21 Kommunal- og distriktsdepartementet, NOU 2022: Ditt personvern – vårt felles ansvar – Tid for en personvernpolitikk

22 Medietilsynet: Barn og Medier- undersøkelsen, 2022

håndtere desinformasjon og falske nyheter²³. Kultur- og likestillingsdepartementet sendte 16. september 2022 forslag til endringer i kringkastingsloven på høring.²⁴ Endringene gjennomfører Europaparlamentets og Rådets direktiv (EU) 2018/1808 (endringsdirektivet til AMT-direktivet) i norsk rett. Ett av lovforlagene er en ny bestemmelse i kringkastingsloven, som pålegger Medietilsynet å fremme og treffe tiltak for å utvikle den kritiske medieforståelsen i befolkningen. Eksempler på tiltak kan være å utarbeide undervisningsopplegg, tilby fakta- og kunnskapsbasert rådgivning og informasjonskampanjer, gjennomføre undersøkelser for å kartlegge status for den kritiske medieforståelsen i befolkningen, holde foredrag og seminarer. Tiltakene kan også gjøres i samarbeid med andre, som frivillige organisasjoner eller myndighetsorganer. Medietilsynet pålegges også en rapporteringsplikt om hvilke tiltak som er iverksatt. Bestemmelsen gjennomfører endringsdirektivet til AMT-direktivet artikkel 33a, og det er forventet at lovendringen trer i kraft i 2025.

2.1.5 Digitale ferdigheter i skolen

Skolen er den viktigste arenaen for opplæring i digital kompetanse for barn og unge. I gjeldende læreplan, LK20²⁵, er digitale ferdigheter én av fem grunnleggende ferdigheter:

«Digitale ferdigheter omfatter å kunne bruke digitale verktøy, medier og ressurser effektivt og ansvarlig, å kunne bruke digitale ressurser i kommunikasjon og samhandling, samt å kunne lese, lage og vurdere multimodale tekster. Digitale ferdigheter omfatter også digital dømmekraft og kildekritikk.»

Digitale ferdigheter er verktøy for læring i alle fag. Utdanningsdirektoratet²⁶ trekker frem at vektleggingen av kritisk tenkning og digital dømmekraft er styrket med LK20. Ulike fag har ansvar for ulike sider av opplæringen i digital kompetanse. Samfunnsfagene har et særlig ansvar for at elevene utvikler digitalt medborgerskap. Matematikkfaget har ansvar for at elevene utvikler en forståelse for hvordan algoritmer virker. Norske lærere har profesjonsfrihet, og tolker og bestemmer selv hvordan læringsmål skal virkeliggjøres i undervisningen. Utdanningsdirektoratet støtter lærere og skoleledere i deres arbeid med å gjennomføre målene fra strategier og læreplaner, også relatert til digital kompetanse, gjennom å utforme kompetansepakker. I 2023 er det utviklet kompetansepakker innen tematikk som teknologi og digitale ferdigheter i LK20, universell utforming i digital praksis, personvern i læringsteknologi og kunstig intelligens i skolen. I 2024 publiseres kompetansepakker for systematisk arbeid med digitaldømmekraft og digital kompetanse for eiere og ledere²⁷. Lærerens egne profesjonsfaglige digitale kompetanse påvirker nødvendigvis kvaliteten i undervisningen av digital kompetanse i skolen. Det finnes per i dag ingen resultatmålinger av digital kompetanse blant elever i norsk skole.

Dubestemmer.no er en av de mest brukte ressursene for å lære om personvern, nettvett og digital dømmekraft og er knyttet opp mot læreplanverket. Ressursen er utviklet i samarbeid mellom Utdanningsdirektoratet og Datatilsynet, og legger grunnlaget for å øke bevissthet, refleksjon og kunnskap om personvern, og de valgene barn og unge i alderen 9 til 18 står overfor gjennom bruk av digitale medier.

23 https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/kritisk-medieforstaelse/211214-kmf_hovudrapport_med_engelsk_2021.pdf

24 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-gjennomforing-av-endringsdirektivet-til-amt-direktivet-mv/id2927696/?expand=horingsnotater>

25 Utdanningsdirektoratet: Fagfornyelsen 2020

26 Referat kan oversendes ved å ta kontakt med Medietilsynet.

27 <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/lokal-kompetanseutvikling/>

2.1.6 Kompetansesenter for dataspillkultur

Dataspill er Norges største fritidsinteresse og har stor betydning i norske barns liv, både som kilde til kulturuttrykk og som sosial arena. Tre av fire norske barn og ungdommer i aldersgruppen 9–18 år spiller²⁸. I desember 2023 lanserte regjeringen en ny dataspillstrategi, Tid for spill – regjeringens dataspillstrategi 2024–2026²⁹. Et av tiltakene i strategien er at regjeringen vil opprette et kompetansesenter for dataspillkultur under Norsk filminstitutt (NFI), i samarbeid med Kulturtanken og Medietilsynet. Regjeringen ønsker å bidra til en inkluderende, trygg og tilgjengelig dataspillkultur i hele Norge gjennom økt kompetanse og kunnskap om dataspillkultur. Kompetansesenterets mandat skal være å samle, styrke og dele kompetanse om dataspill og dataspillkultur, først og fremst som kulturuttrykk, fritidsaktivitet og e-sport. Senteret skal være en ressurs for aktører med offentlige tiltak på området på nasjonalt, regionalt og kommunalt nivå. Selv om senterets primære fokus skal være styrkene og mulighetene som ligger i dataspillkulturen, skal det også samle kompetanse om dataspillkulturens utfordringer. Senteret skal videreføre forskning på feltet. Et forprosjekt for organisering av kompetansesenteret ble iverksatt på oppdrag fra Kulturdepartementet ved utgangen av januar 2024.

2.1.7 Digital kompetanse i «laget rundt barnet»

Flere tiltak som er foreslått i denne handlingsplanen, retter seg mot foreldre og yrkesgrupper som arbeider med barn og foreldre. Dette er med utgangspunkt i en forståelse av at barn ikke kan tillegges ansvaret for å beskytte seg selv, heller ikke på nett.

Utdanningssektoren har over lengre tid arbeidet målrettet med å styrke digitale ferdigheter og kompetanse blant sine ansatte.

Men det er også behov for å styrke den digitale kompetansen hos andre profesjoner som arbeider med barn og unge. Dette gjelder for eksempel ansatte som jobber med barn i helsesektoren, barnevern, familievern og på krisesentre. Dette er ansatte som i kraft av sin rolle skal bidra til å sikre at barn og unges rettigheter ivaretas, og da trenger de tilstrekkelig kunnskap også om de digitale kontekstene barnet håndterer.

Innspillsmøter med sivil sektor og politiet i arbeidet med forslag til handlingsplan, har tydeliggjort viktigheten av å løfte den digitale kompetansen blant voksne som arbeider med barn for å kunne ivareta barns rettigheter i digitale rom. En strategi for å utvikle digitale kompetanse for lærere beskrives i «Rammeverk for lærerens profesjonsfaglige digitale kompetanse» (PfdK)³⁰. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) skal også videreutvikle Nettressursen for foreldrestøtte. Dette er en nettressurs som skal fungere som faglig støtte til yrkesgrupper underlagt etaten som arbeider med foreldre og barn. Oppdatert kunnskap om digitale ferdigheter og kompetanse skal inkluderes i Bufdirs eksisterende foreldrestøttende tiltak. Bufdir skal i samarbeid med Utdanningsdirektoratet se på om profesjonelle grupper som arbeider med barn og foreldre innenfor deres sektor kan trekke veksler på strukturene for målrettet arbeid med profesjonell digital kompetanse som ligger i skolesektoren. Et effektiviserende tiltak i arbeidet med å heve digital kompetanse kan være en felles plattform (for eksempel en database) der statlige tjenester, direktorater og tilsyn kan samle og dele ressurser som støtter arbeidet med digital kompetanse. Dette drøftes nærmere i kapittel 5.

Foreldre har i kraft av sitt foreldreansvar en plikt til å gi barnet nødvendig omsorg og utøve sitt ansvar ut fra barnets interesser og

28 https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2022/221109_gamingreport.pdf

29 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/tid-for-spill-regjeringens-dataspillstrategi-2024-2026/id3018409/>

30 Utdanningsdirektoratet, 2021: Rammeverk for lærerens profesjonsfaglige digitale kompetanse (PfdK)

behov³¹. Mange norske foreldre synes det er krevende å veilede barna sine i deres digitale liv. Medietilsynets undersøkelse «Digitale dilemmaer»³² belyser at barnas skjermbruk medfører mange dilemmaer for foreldrene. Flere av foreldrene som ble intervjuet i forbindelse med rapporten, oppga blant annet at håndtering av skjermtid er en stor konflikt-driver i deres familier. Foreldre i undersøkelsen beskriver også dilemmaer rundt i hvor stor grad de skal overvåke egne barn gjennom tilgjengelig apper på mobilen, og har dårlig samvittighet fordi de opplever det som krevende å følge med på- og delta i barnas digitale liv.

Flere statlige og kommunale tjenester mangler kommunikasjonskanaler som når effektivt ut til foreldre med kunnskap og tjenester som adresserer barns liv på nett og utfordringer knyttet til dette. Rapporten «Digitalt foreldreskap i Norge» (2021)³³ forsterker inntrykket av at flertallet av norske foreldre bekymrer seg for sine barns digitale liv. De uroer seg blant annet for skjermtid, hva barna eksponeres for av skadelig innhold, nettovergrep og barnas egne digitale risikoatferd. Ifølge rapporten oppgir 86 prosent av norske foreldre at de gjerne vil ha råd fra nasjonale eller lokale myndigheter. Men norske foreldre møter et fragmentert tilbud når det gjelder råd relatert til digital oppvekst, med informasjon fra mange ulike aktører spredt på diverse nettsider. Det er løftet i innspill til samarbeidsorganet både fra statlig og sivil sektor at det mangler gode distribusjonskanaler for tilgjengelige ressurser, effektive kommunikasjonskanaler³⁴ og rådgivningstjenester rettet mot foreldre.

En undersøkelse gjennomført av Sentio Research Norge for Barne- og familie-departementet i 2023,³⁵ gir grunn til å anta at barn og foreldre opplever tilværelsen og risiko på nett forskjellig. Det ser ut til å være et gap mellom barns faktiske opplevelser og hva foreldre vet. Dette gir foreldre et vanskelig utgangspunkt for å bistå barna. Å gi god hjelp og støtte til foreldre kan bidra til å forenkle og forbedre dialog mellom barn og foreldre og legge bedre til rette for at foreldrene kan veilede barna om problemstillinger relatert til det digitale.

Norges første foreldrestøttestrategi, «Trygge foreldre – trygge barn»³⁶, ble lansert i 2018. Strategien utløp i 2021, men målene står fast. Ett av målene er at Bufdirs digitale foreldreportal, foreldrehverdag.no, skal styrkes. Portalen er en nyttig og mye brukt ressurs for foreldre, men tar i liten grad opp utfordringer foreldre møter i forbindelse med barn og unges digitale liv. Det anbefales at nettressursen videreutvikles for å i større grad kunne svare på foreldres spørsmål relatert til digital oppvekst, og at det tydelig opplyses hvilken tjeneste som kan hjelpe dem videre. Eventuelle synergieffekter med den tverrsektorielle forvaltningsstrukturen som allerede er etablert for at fagpersoner kan svare ut spørsmål på ung.no, bør vurderes når nettressursen for foreldre skal videreutvikles.

2.1.8 Digital kompetanse er ikke nok

I møte med sterke markedskrefter, globale aktører og en rask teknologisk utvikling, er det utfordrende både for barn, unge og foreldre å tilegne seg tilstrekkelig kompetanse til å være trygge på nett og mestre alle sider av det digitale kunnskapssamfunnet. Statlige aktører bør være bevisst på at økt kompetanse som

31 Lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova) § 30

32 Medietilsynet, 2023: *Digitale dilemmaer*

33 Elvestad, E., Staksrud, E., & Ólafsson, K. (2021). *Digitalt foreldreskap i Norge*.

34 Referat kan oversendes ved å ta kontakt med Medietilsynet.

35 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet/Sentio Research Norge, rapport juni 2023: Trygg digital oppvekst

36 Barne- og likestillingsdepartementet. Regjeringens strategi for foreldrestøtte (2018–2021): Trygge foreldre – trygge barn.

virkemiddel har en sterk sosial gradient, og kan øke ulikheten mellom barn og unge med mye ressurser rundt seg, og sårbare barn. Arbeidet med å styrke digital kompetanse i de aktuelle målgruppene er viktig, men må ikke føre til ansvarsfritak for politisk handling i møte med sterke markedskrefter. Generell kommentar nr. 16 til FNs barnekonvensjon³⁷ slår fast myndighetenes ansvar for at næringslivet ikke bryter barns rettigheter. Implementeringen av «Forordningen for Digitale tjenester (Digital Services Act – DSA)»³⁸ er et aktuelt eksempel på ny lovgivning som blant annet har som oppgave å beskytte barn og unge på nett. Gjennom forordningen gir EU brukerne flere rettigheter, og pålegger plattformene et større ansvar. Dette innebærer blant annet et forbud mot manipulerende design og markedsføring overfor mindreårige basert på profilering.³⁹ De største plattformene må i tillegg gjøre en risikovurdering av de negative konsekvensene plattformen kan ha for mindreårige, og igangsette tiltak for å motvirke disse.

Det er opprettet en tverrdepartemental arbeidsgruppe for DSA og «Forordningen om digitale markeder (Digital Markets Act – DMA)» ledet av Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet, som blant annet ser på implementeringen av DSA i Norge. Det skal utpekes en nasjonal koordinator for DSA i løpet av første halvår 2024. Flere underliggende etater har deltatt i arbeidsgruppen. Det er viktig at det raskt kommer på plass en aktiv håndheving av nye regelverk, som DSA, som beskytter barn på digitale flater.

2.2 Ungdomsnettverkets innspill⁴⁰

Politikkutvikling på digital oppvekst-feltet må bygge bro mellom den fysiske og digitale oppveksten. Dette innebærer at tjenester som skal støtte opp under barn og unge, som helsesykepleiere, miljøterapeuter og psykologer, også må være til stede på plattformene der barn og unge faktisk er, i tillegg til tjenester som ung.no og slettmeg.no. For at barn og unge skal sikres en trygg digital oppvekst, må foreldre og voksne som jobber med barn fremstå som trygge og tilgjengelige, både digitalt og fysisk. Videre må det sikres tilstrekkelige ressurser slik at støtteapparatet også kan følge opp i det digitale.

Barn og unge opplever en helt annen oppvekst enn tidligere generasjoner, der nye muligheter og risikoer går hånd i hånd. Derfor må også politikken reflektere de positive sidene, som læring, sosialt samhold, utvikling og kreativitet, samtidig som de negative sidene blir adressert.

Et kompetanse- og ressurscenter for digital oppvekst kan være et effektivt virkemiddel for å samle informasjon, råd og utvikling av ny kompetanse og forskning. Et slikt senter bør i hovedsak rettes mot barn og unge, men kan også bistå med informasjon og råd til foreldre og andre voksenpersoner, og ha et tett samarbeid med skoler. Senteret kan være en sentral arena for å gi barn og unge tilstrekkelig og nyansert informasjon og bistand relatert til de utfordringene de kan møte på nett. Det er viktig at et kompetansesenter reflekterer barns interesser og digitale handlingsmønstre. Det anbefales at et slikt kompetanse- og ressurscenter utvikles sammen med barn og unge, og at målgruppen bidrar aktivt i den videre driften, blant annet med utvikling og formidling av ressurser.

37 Komiteen for barns rettigheter: «Generell kommentar nr. 16 (2013) om statens forpliktelser med hensyn til virkninger av næringslivet på barns rettigheter» s. 3

38 Forordningen om digitale tjenester (Digital Services Act – DSA), 2022

39 Europaparlamentets og Rådets forordning (EU) 2022/2065 av 19. oktober 2022 om et indre marked for digitale tjenester og om endring av direktiv 2000/31/EF (forordning om digitale tjenester) artikkel 25 og 28

40 Ungdomsnettverket har selv utformet teksten i dette delkapittelet (2.2)

2.3 Eksisterende tiltak

Tiltakene beskriver prosjekter eller initiativ som allerede er planlagt eller igangsatt innenfor ulike sektorer. Disse tiltakene har allerede en ansvarlig etat og finansiering.

2.3.1 Videreutvikle foreldrehverdag.no for å styrke foreldres digitale kompetanse

Foreldrehverdag.no skal videreutvikles og være den foretrukne kanalen for informasjon om digitalt foreldreskap. Foreldrehverdag.no skal ha en kunnskapsbasert rådgivnings- og veiledningsfunksjon, og samle informasjon og råd til foreldre på ett sted. Foreldrehverdag.no skal utarbeide lett tilgjengelig informasjon og gi svar på spørsmål foreldre har. Nettsiden skal bidra til å skape større bevissthet og trygghet i møte med barns digitale hverdag.

Ansvarlig: Barne-, ungdoms- og familie-direktoratet

2.3.2 Styrke ung.no og unges digitale kompetanse gjennom DigiUng-samarbeidet

Ung.no er det offentliges informasjonskanal for ungdom. På ung.no finner målgruppen artikler om rettigheter, plikter og muligheter som er aktuelle for ungdom. I tillegg har ung.no en stor spørretjeneste, der ungdom kan stille spørsmål gratis og få svar fra relevant fagetat. Informasjonen på ung.no har offentlige kilder og er kvalitetssikret, og tjenesten er drevet av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Ung.no er også til stede i sosiale medier. Målgruppen er ungdom i alderen 13–20 år. Regjeringen har bestemt at ung.no skal være den primære informasjonskanalen fra staten til barn og unge, gjennom realisering av DigiUng-samarbeidet, og at tjenesten skal videreutvikles for å styrke barn og unges digitale dømmekraft.

Ansvarlig: Barne-, ungdoms- og familie-direktoratet

2.3.3 Videreutvikle Nettressurs for foreldre-støtte for å styrke den digitale kompetansen for voksne som jobber med foreldre og barn

For å forbedre den digitale kompetansen blant voksne som arbeider med foreldre og barn, vil Nettressurs for foreldrestøttende tiltak bli videreutviklet med oppdatert kunnskap om digital hverdag som påvirker foreldre og barn. Nettressursen, som allerede gir faglig støtte til ansatte og ledere i kommunale og statlige tjenester som tilbyr og gjennomfører foreldre-veiledning og foreldrestøttende tiltak, vil styrkes for å gi profesjonelle økt digital kompetanse gjennom nye artikler og kompetansepakker, jf. handlingsplanens punkt 2.3.6.

Ansvarlig: Barne-, ungdoms- og familie-direktoratet

2.3.4 Utrede behov for informasjon og veiledning for barn i aldersgruppen 9–12 år

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og Helsedirektoratet har fått i oppdrag fra Helse- og omsorgsdepartementet og Barne- og familiedepartementet å utrede behovet for informasjon og veiledning på nett for målgruppen 9–12 år.

Ansvarlig: Barne-, ungdoms- og familie-direktoratet og Helsedirektoratet

2.3.5 Kompetansepakker for økt digital kompetanse i skolen

Utdanningsdirektoratet har utarbeidet digitale kompetansepakker for utvikling av digital kompetanse for eiere, ledere og lærere i skolen. Kompetansepakkene er primært utviklet for bruk i profesjonsfellesskapet. I 2023 er det utviklet kompetansepakker innen tematikk som teknologi og digitale ferdigheter i LK20, universell utforming i digital praksis og personvern i læringsteknologi og kunstig intelligens i skolen. I 2024 publiseres kompetansepakker for systematisk arbeid med digital dømmekraft og digital kompetanse for eiere og ledere.

Ansvarlig: Utdanningsdirektoratet

2.3.6 Videreutvikle dubestemmer.no, for å øke barn og unges kompetanse rundt håndtering av eget personvern, nettvett og digital dømmekraft

Dubestemmer.no skal videreutvikles slik at den er en relevant, kvalitetssikret og oppdatert tjeneste.

Ansvarlig: Utdanningsdirektoratet og Datatilsynet

2.3.7 Etablere kompetansesenter for dataspillkultur for å bidra til å samle, styrke og dele kompetanse om dataspill

På oppdrag fra Kulturdepartementet opprettes kompetansesenter for dataspillkultur under ledelse av Norsk filminstitutt, i samarbeid med Medietilsynet og Kulturtanken. Senteret skal være operativt fra høsten 2024. Kompetansesenterets mandat skal være å samle, styrke og dele kompetanse om data-spill og dataspillkultur. Senteret skal være en ressurs for aktører med offentlige tiltak på nasjonalt, regionalt og kommunalt nivå. Senteret skal videreføre forskning på feltet.

Ansvarlig: Norsk filminstitutt i samarbeid med Medietilsynet og Kulturtanken.

2.4 Mulige framtidige tiltak

Mulige framtidige tiltak er nye satsinger eller koordinerende tiltak, som kan gjennomføres på direktoratsnivå innenfor gjeldende rammer. Dette er tiltak som kan svare på utfordringer på trygg digital oppvekst-feltet, enten for å effektivisere statlig innsats eller for å svare på behov som ikke er godt nok dekket gjennom eksisterende tiltak. Disse tiltakene vil kreve nærmere utredning. I forslaget til nye tiltak og videre samarbeid, er systemiske behov vekt-lagt.

2.4.1 Tilpasse kompetansepakker for relevante profesjoner som arbeider med barn og unge eller foreldre for å styrke deres digitale kompetanse

Det er allerede utviklet kollektive kompetanse-pakker for ansatte i skoler og barnehager i ulike temaer tilknyttet lærerens digitale kompetanse. Barne-, ungdoms- og familie-direktoratet vil i samarbeid med Utdannings-direktoratet se på muligheten for å videre-utvikle og tilpasse disse kompetansepakkene slik at de kan brukes av andre yrkesgrupper. Dette tiltaket bør ses i sammenheng med tiltak i handlingsplanen punkt 2.3.3.

Ansvarlig: Barne-, ungdoms- og familie-direktoratet i samarbeid med Utdannings-direktoratet

2.4.2 Kartlegge utfordringer og kunnskaps-nivå relatert til digital kompetanse hos yrkesgrupper som arbeider med barn og foreldre for å kunne innrette tiltak og kompetansepakker mer presist

Det er behov for mer kunnskap om hvilke digitale utfordringer ulike yrkesgrupper som arbeider med barn og foreldre møter, relatert til brukernes digitale praksiser. Det er også nyttig å få mer kunnskap om opplevd digital kompetanse hos disse yrkesgruppene. Dette for å få vite mer om utfordringsbildet, og dermed kunne innrette kompetansehevende tiltak og ressurser mer presist. Brukerperspek-tiver fra barn og/eller foreldre bør inkluderes i disse undersøkelsene. Det legges til grunn at Bufdir, Helsedirektoratet og Utdannings-direktoratet vil være viktige aktører i dette arbeidet. Samarbeidsorganet kan ta initiativ til videre oppfølging av dette tiltaket.

3. Innsatsområde 2 – beskytte barn og unge mot internettrelaterte overgrep, skadelig innhold og skadelig bruk

3.1 Bakgrunn og sentrale problemstillinger

3.1.1 Målene fra «Rett på nett» relatert til å beskytte barn og unge mot internettrelaterte overgrep, skadelig innhold og skadelig bruk

- Strategien «Forebygging og bekjempelse av internettrelaterte overgrep (2021–2025)» skal følges opp gjennom arbeidet for trygg, digital oppvekst
- Medieskadelighetsutvalgets utredning NOU 2021:3 «Barneliv foran, bak og i skjermen» skal være et viktig grunnlag i arbeidet for å beskytte barn og unge mot skadelig innhold og bruk
- Myndighetene skal legge til rette for å forebygge risikoatferd og skadelig nettbruk blant barn og unge

Tiltak som beskrives i handlingsplanen skal bidra til at relevante offentlige etater og yrkesgrupper får større innsikt i hvilke typer skadelig eller ulovlig innhold og bruk barn og unge eksponeres for på digitale plattformer. Det er et mål at barn og unge skal få bedre kognitiv forståelse av hva som utgjør et overgrep på nett; både hva som er ulovlig å bli utsatt for, og hva det er ulovlig å utsette andre for. Planen skal bidra til å synliggjøre mangler i gjeldende lovverk og peke på muligheter som bør utnyttes ved innføringen av kommende europeiske regelverk for å gi mer effektiv beskyttelse av barn på digitale tjenester.

3.1.2 Barns rett til beskyttelse

FNs barnekonvensjon slår fast at alle barn har rett til å bli beskyttet mot alle former for vold, seksuell utnyttelse og misbruk⁴¹. Barns rett til beskyttelse følger også av Norges Grunnlov⁴². Det slås videre fast i FN's barnekonvensjon artikkel 17 at barn skal ha tilgang til informasjon fra massemedier, samtidig som myndighetene skal «oppmuntre utviklingen av egnede retningslinjer for å beskytte barn mot informasjon og stoff som er skadelig for barns velferd (...)».

I tillegg til å bidra til å forhindre at barn utsettes for straffbare handlinger på nett, skal handlingsplanen for trygg digital oppvekst peke på tiltak som kan beskytte barn mot skadelig innhold og skadelig bruk av internett.

I lov om beskyttelse av mindreårige mot skadelige bildeprogram (bildeprogramloven)⁴³ defineres skadelig innhold som «skildringer i bildeprogram som kan virke følelsesmessig opprivende eller kognitivt forstyrrende for mindreåriges velbefinnende»⁴⁴.

Hvorvidt digitalt innhold og digitale praksiser er skadelig for barn, kommer an på det enkelte barnet, barnets personlighet og tidligere erfaringer. Derfor er det en utfordring å definere hva som er skadelig innhold og bruk av internett.

41 Se blant annet barnekonvensjonen artikkel 19 og 34

42 Grunnloven (1814) § 104

43 Lov 6. februar 2015 nr. 7 om beskyttelse av mindreårige mot skadelige bildeprogram mv. (bildeprogramloven)

44 Bildeprogramloven § 2 første ledd bokstav h

«Rett på nett»-strategien⁴⁵ skriver følgende om skadelig innhold og bruk:

«Den offentlige debatten om barn og unges mediebruk har vært preget av polarisering, der bekymringer rundt risiko settes opp mot digitale muligheter og rettigheter. (...)...Bekymringene har blant annet handlet om eksponering for voldelig og pornografisk innhold, og hvor mye tid barn og unge tilbringer foran skjermen. I de senere årene har den teknologiske utviklingen gjort at også andre problemstillinger har fått økt oppmerksomhet, for eksempel personvern, desinformasjon, overgrep, innhold om selvskading og selvmord, rekruttering til kriminelle miljøer og deling av private bilder.»

I 2021 leverte et utvalg oppnevnt at regjeringen Solberg (Medieskadelighetsutvalget), sin rapport, NOU 2021:3 Barneliv foran, bak og i skjermen.⁴⁶ I denne offentlige utredningen ser utvalget på medieinnhold som er skadelig for barn – med særlig vekt på pornografisk og seksualisert innhold. Utvalget skulle blant annet beskrive og vurdere barns eksponering for skadelig innhold på elektroniske plattformer, evaluere bildeprogramloven med vekt på begrensninger i rekkevidde, og kartlegge barns egen produksjon av seksualiserte bilder.

Medieskadelighetsutvalgets rapport konkluderer blant annet med at det mangler tilstrekkelig forskning som undersøker hva slags medieinnhold som kan virke skadelig på barn. En annen konklusjon var at barns mediebruk med inntoget av blant annet sosiale medier og online gaming, er så integrert i deres sosiale praksis at medieinnhold ikke lenger kan skilles fra mediebruk når skadelighetsbegrepet diskuteres. Man kan ikke lenger bare ta utgangspunkt i hva barn ser på nett, man må også diskutere om noe av det de selv

produserer og publiserer kan være skadelig. Medieskadelighetsutvalget viser til forskningsnettverket EU Kids Onlines inndeling av nettrisikoer for barn og unge⁴⁷: Barn kan møte innholdsrisiko; skadelig medieinnhold der barn er mottaker. Eksempler er voldelig og pornografisk innhold, reklame og kommersiell utnyttning, propaganda, rasisme eller annet hatefullt innhold og sider som oppfordrer til selvskading eller selvmord. Det er også knyttet risiko til interaktive situasjoner der barnet er deltaker: Barnet kan komme i kontakt med farlige personer og miljøer på nett. Eksempler er sporing og lagring av personlig informasjon, mobbing og trakassering, uønskede seksuelle kommentarer, grooming, møte med fremmede og kommunikasjon som fremmer selvskading. En annen type nettrisiko er knyttet til situasjoner der barnet selv har en atferd som er skadelig for andre. I slike situasjoner vil barnet selv være gjerningsperson, for eksempel gjennom å trakassere andre barn, videresende el publisere voldsvideoer eller seksuelt materiale eller gi råd om selvskading, selvmord eller pro-anorektisk atferd.

Medieskadelighetsutvalget problematiserer rekkevidden av bildeprogramloven i mediehverdagen barn og unge lever i. Utvalget mener at dagens medievirkelighet består av kommunikasjonsformer og innhold som en slik lov vanskelig kan regulere i praksis.

I sum reiser utviklingen av barns medievaner og -virkelighet behov for en ny diskusjon av skadelighetsbegrepet. Medietilsynet vil ta initiativ til en gjennomgang av skadelighetsbegrepet, og se på om det er behov for lovendring eller utvikling av retningslinjer for hvilket medieinnhold som kan anses som skadelig for barn og unge. Det vises til nærmere redegjørelse for dette under punkt 3.4.1.

45 Barne- og familiedepartementet: *Rett på nett*, 2021

46 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2021-3/id2838679/?ch=1>

47 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2021-3/id2838679/?ch=2#kap5-2>

3.1.3 Mangler i lovverk som skal beskytte barn mot skadelig innhold

Bildeprogramlovens formål er å beskytte barn og unge mot skadelig påvirkning fra levende bilder på kino, tv, dvd og audiovisuelle bestillingstjenester (strømmetjenester o.l.)⁴⁸. Loven pålegger aktørene en plikt til å sette aldersgrenser på filmer og programmer, og iverksette beskyttelsestiltak som tilgangskontroll. Den teknologiske utviklingen og endringer i barn og unges medievaner innebærer imidlertid at bildeprogramloven kun i begrenset grad kan verne barn og unge mot det skadelige innholdet de møter på plattformene der de er mest aktive i dag. Barn er ikke lenger kun passive mottakere av innhold. Lovens virkeområde dekker verken sosiale medieplattformer eller dataspill. Bildeprogramloven må derfor ses på som et supplement til andre tiltak og regelverk for å beskytte barn på digitale flater.

I forbindelse med gjennomføringen av endringsdirektivet til AMT-direktivet⁴⁹, får kringkastingsloven en ny bestemmelse der tilbydere av videodelingsplattformer⁵⁰ får plikter til å iverksette tiltak for å beskytte barn og unge mot skadelig innhold. Dette får imidlertid kun begrenset betydning for norske myndigheters mulighet til å føre tilsyn med innhold på slike plattformer. Internett-tjenester og sosiale medier er globale i sin innretning. De største tjenestene, som YouTube, Facebook, Snapchat og Instagram, har etablert seg med jurisdiksjon innenfor Europa, men er ikke under norsk rett. Mens norske aktører og privatpersoner må følge norsk regelverk når de publiserer innhold på sosiale medier eller på andre lagringstjenester, forholder tilbyderne av slike tjenester seg til etableringslandet.

Ettersom norske myndigheter som hovedregel ikke kan håndheve nasjonale lover overfor tjenester som ikke er etablert i Norge, er det viktig med nye regelverk på EU-nivå. Dette bidrar både til å sikre en viss minstestandard for beskyttelse i alle europeiske land, og til å lage gode prosedyrer for samarbeid i tilfeller med saker på tvers av landegrenser. Flere nye europeiske regelverk er vedtatt eller er under behandling, der ett av formålene er å styrke beskyttelsen av barn og unge. Blant annet gjelder dette forordningen for digitale tjenester (DSA). De nye regelverkene åpner for at norske myndigheter får nye verktøy til å arbeide målrettet med å beskytte barn på digitale tjenester. Med DSA kan norske myndigheter for eksempel pålegge plattformene å slette ulovlig innhold. Innføringen av nye regelverk bør forberedes så raskt som mulig. Det anbefales å utrede effektive metodiske tilnærminger for å kartlegge mediebruken, hvilke ressurser og hva slags samarbeid som må til for at norske tilsyn kan styrke tilstedeværelse og håndheving av nye og eksisterende regelverk på netjtjenester der barn og unge er særlig aktive.

3.1.4 Diskusjon om strengere aldersgrenser og aldersverifisering på sosiale medier sett i sammenheng med nye europeiske regelverk

I dag håndheves aldersgrenser for sosiale medier og videodelingsplattformer (som for eksempel TikTok og Snapchat) i hovedsak gjennom egenrapportering av brukers alder. Nesten halvparten av norske niåringer og 56 prosent av tiåringene bruker sosiale medier, til tross for at aldersgrensen som er satt av plattformene som regel er 13 år⁵¹. I Medietilsynets rapport Digitale dilemmaer – en undersøkelse om barns debut på mobil og

48 Bildeprogramloven § 1 og 3

49 Europaparlamentets og Rådets direktiv (EU) 2018/1808

50 En videodelingsplattform er en tjeneste der brukere kan laste opp videoer eller programmer, og dele disse med andre.

51 Barn og medier, Medietilsynet, 2022.

sosiale medier⁵² gir foreldrene som blir intervjuet uttrykk for at aldersgrensene for sosiale medier oppleves som forvirrende. Frykten for barnets utenforskap ser ut til å være en hovedmotivasjon for at mange foreldre gir etter og tillater sosiale medier før barna har fylt 13 år. Intervjuene tyder på at mange foreldre tviler i egen foreldrepraksis når det kommer til barnas debut på sosiale medier. Mange har dårlig samvittighet for å tillate tilgang til medier de er usikre på om barnet er moden nok for. Andre foreldre mener at det å bryte aldersgrenser i sosiale medier er til barnets beste, og at sosialt utenforskap er en større risiko enn innholdet og sosiale fellesskap barna eksponeres for og deltar i på for eksempel TikTok eller Snapchat.

Den siste tiden har strengere aldersgrenser og aldersverifisering på sosiale medier som tiltak for å beskytte barn og unge mot skadelig innhold på nett, vært debattert i ulike fora. Nordic Think Tank for Tech and Democracy ble oppnevnt av Nordisk ministerråd i 2021 for å diskutere hvordan big tech utfordrer de nordiske demokratiene, og gi råd om hvordan regionen kan møte utfordringene. Våren 2023 publiserte tenketanken en rapport med råd til hvordan de nordiske landene bør ruste seg for å bevare demokratisk debatt og rettigheter i «big tech-æraen». Ett av rådene i denne rapporten handler om aldersverifisering for å beskytte barn og unge på nett.⁵³

«Vi rekommenderar att de nordiska länderna skyddar barns och ungdomars välbefinnande och säkerhet online, genom att ställa krav på åldersverifiering och särskilda föräldrafunktioner, samt arbetar för att invånarna kan ha ökad kontroll.»

Aldersverifisering er et viktig tiltak i endringsdirektivet til AMT-direktivet (2018) for å beskytte mindreårige på videodelingsplattformer⁵⁴. Det er imidlertid betydelig variasjon hvordan dette er implementert i medlemslandene. Endringsdirektivet fastsetter ikke en aldersgrense eller en minstealder for når mindreårige kan bruke videodelingsplattformer. Mindreåriges bruk av plattformene er begrenset av deres evne til å samtykke til behandlingen av deres personopplysninger. Aldersgrensen for samtykke i forbindelse med tilbud om informasjonssamfunnstjenester direkte til et barn varierer mellom varierer mellom 13 og 16 år i EU. I Norge er denne aldersgrensen for selvstendig samtykke til behandling av personopplysninger satt til 13 år.⁵⁵ I alle landene er aldersgrense 18 år standard for tilgang til videodelingsplattformer med pornografisk⁵⁶ innhold. Medlemsstater har hatt ulike tilnærminger for å tydeliggjøre sine forventninger til aldersverifisering, og flere land har gjort det klart at egenrapportering av alder ikke er tilstrekkelig til å bli ansett som aldersverifisering slik dette er referert til i endringsdirektivet artikkel 28b nr. 3 bokstav f. Blant disse landene er Tyskland, Frankrike og Storbritannia. Til tross for dette er tilgangskontroller generelt fraværende fra flere av de største videodelingsplattformene, og de er som regel avhengige av at bruker oppgir riktig fødselsdato i registreringsprosessen. Også hos videodelingsplattformer som tilbyr pornografisk innhold er egenrapportering den vanligste måten å bekrefte alder. Siden mange av disse plattformene lar brukere skape og laste opp innhold, er aldersverifisering også viktig for å forhindre seksuell utnyttelse av mindreårige. Det er flere prosesser i gang for å utvikle standarder for online aldersverifisering. Blant annet deltar

52 <https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2022/230206-digitale-dilemmaer.pdf>

53 Nordic Council of Ministers: Nordisk tanke-smie for teknikk og demokrati, 2022

54 Europaparlamentets og Rådets direktiv (EU) 2018/1808 artikkel 28b

55 GDPR artikkel 8 (1) og personopplysningsloven § 5

56 Det refereres her til pornografi slik dette omtales i dagligtalen, ikke nødvendigvis slik det er definert i straffeloven (2005) § 317 andre ledd.

flere av medlemsstater nå i en internasjonal arbeidsgruppe for aldersverifisering, som kan bidra til økt standardisering på dette området.⁵⁷

Bruk av innlogging og elektronisk identifikasjon (eID) til aldersverifisering for å beskytte barn og unge på nett diskuteres både i EU--sammenheng og i Norge. EU-forordningen om «elektronisk identifikasjon og tillitstjenester for elektroniske transaksjoner i det indre marked» (eIDAS-forordningen), har blant annet som formål å oppnå et egnet sikkerhetsnivå for elektroniske identifikasjonsmidler og tillitstjenester. Forordningen er gjennomført i Norge gjennom lov om elektroniske tillitstjenester⁵⁸. Det er politisk enighet om en revisjon av eIDAS-forordningen. Endringsbestemmelsene vil etablere en felles elektronisk ID⁵⁹ i det indre markedet, der de største internettjenestene, eksempelvis sosiale medier og videodelingsplattformer, forpliktes til å tilby den europeiske standarden for innlogging på tjenesten.⁶⁰ 22 tjenester vil foreløpig omfattes av denne plikten, inkludert sosiale medier som Meta (Facebook) og TikTok, og tjenester med pornografisk innhold, som Pornhub, XVideos og Stripchat.⁶¹ Også mindre tjenester pålegges etter DSA å innføre beskyttelsesmekanismer for barn og unge. EU-kommisjonen planlegger innen 2024 et nytt etisk rammeverk for alderstilpasset design, forankret i DSA. Rammeverket skal også bidra til implementeringen av endringsdirektivet til AMT-direktivet og være i tråd med personvernforordningen. Rammeverket vil

blant annet utforske hvordan man kan bruke den planlagte eID under den reviderte eIDAS-forordningen om felles elektronisk identitet til aldersverifisering.⁶²

En innvending mot bruk av eID for å beskytte barn er bekymringen for inngrep i barns og voksnes informasjonsfrihet og digitalt utenforskap. En vurdering av aldersverifisering ved hjelp av eID som virkemiddel for å beskytte barn som sårbar gruppe mot skadelig innhold i digitale tjenester, må derfor ses opp mot barns og voksnes rett til informasjon og motvirkning av digitalt utenforskap. Det er videre viktig at tiltak for å beskytte barn ikke har en uforholdsmessig innvirkning på øvrige grunnleggende rettigheter og friheter.

3.1.5 Et viktig skille mellom skadelig og ulovlig innhold

Nettet er en risikoarena for barn og unge. Det er viktig å skille mellom skadelig innhold på nett som ikke nødvendigvis er ulovlig, og innhold og handlinger som er straffbare og skal håndteres av politiet. Når barn og unges mediebruk er en integrert del av livet deres, slik det er i dag, får store deler av lovverket betydning for atferd som kanskje tilfeldigvis skjer på nett⁶³. Handlinger som er ulovlige i den analoge virkeligheten, er like ulovlige på nett. Norsk lov kan som utgangspunkt ikke brukes til å holde plattformer med etableringsland utenfor Norge strafferettslig ansvarlig for innhold som deres brukere publiserer. Men personer i Norge kan holdes strafferettslig eller erstatningsrettslig ansvarlig for innholdet

57 European Audiovisual Observatory, The protection of minors on VSPs: age verification and parental control, 2023: <https://rm.coe.int/the-protection-of-minors-on-vsp-age-verification-and-parental-control/1680af0788>

58 Lov 15.06.2018 nr. 44 om gjennomføring av EUs forordning om elektronisk identifikasjon og tillitstjenester for elektroniske transaksjoner i det indre marked

59 https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-digital-identity_en

60 https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_21_2664

61 https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_6763

62 European Audiovisual Observatory, The protection of minors on VSPs: age verification and parental control, 2023, s. 21–22: <https://rm.coe.int/the-protection-of-minors-on-vsp-age-verification-and-parental-control/1680af0788> <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/group-age-appropriate-design>

63 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2021-3/id2838679/?ch=5>

de publiserer⁶⁴. Politiet er til stede på nett og arbeider aktivt for å forebygge og slå ned på kriminalitet på nett som rammer barn og unge. Politiets nettpatrulje arbeider også forebyggende blant annet med å hindre rekruttering til kriminelle eller ekstreme miljøer, redusere og slå ned på publisering av voldsvideoer og oppfordring til vold, redusere seksuelle krenkelser og muligheten for at unge selv skaffer eller legger til rette for at andre unges bruk av illegale stoffer⁶⁵.

3.1.6 Avgrensning mot strategi mot internettrelaterte overgrep

Et seksuelt overgrep er straffbart i henhold til straffeloven, uavhengig av om det skjer digitalt, delvis digitalt eller ikke digitalt. Norske barn forledes inn i seksualiserte situasjoner på nettsider, sosiale medier og nettspill for barn av voksne som er til stede på nettsider ment for barn⁶⁶. Barn er også selv produsenter og selgere av overgrepsmateriale, bevisst eller ubevisst, frivillig eller ved tvang. Politiets⁶⁷ undersøkelser viser eksempler på at barn helt ned i femårsalderen blir gitt fri tilgang til nett og deler seksualisert innhold av seg selv gjennom foreldres kontoer. Eldre barn har ofte egne brukere, som kan inneholde seksualiserte bilder og kontonavn. Plattformen som Snapchat, YouTube, TikTok og ulike chat-rouletter benyttes i størst grad. Ungdommer utsetter også hverandre for overgrep, gjennom bilde- og videodeling.

Samme år som «Rett på nett»-strategien ble ferdigstilt, kom Justisdepartementets «Forebygging og bekjempelse av internettrelaterte overgrep mot barn – Nasjonal strategi for samordnet innsats» (2021–2025)⁶⁸. Strategien inngår i regjeringens bredere arbeid for trygg digital oppvekst. Samarbeidsorganet har sett på hvilke tiltak i denne strategien som skal ivaretas og føres videre gjennom handlingsplanen for trygg digital oppvekst, og hvilke tiltak som skal videreføres i politisektoren, blant annet gjennom opptrappingsplanen mot vold i nære relasjoner. Tiltakene som skal videreføres i handlingsplanen er utpekt i samråd med Politidirektoratets og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratets representanter i samarbeidsorganet.

I tabellen som følger nevnes tiltak fra Justisdepartementets strategi som samarbeidsorganet mener fanges opp i tiltak i handlingsplan for trygg digital oppvekst. I hovedsak skal tiltakene som gjelder forebygging, videreføres i denne handlingsplanen.

64 Se nærmere om straffelovens virkeområde i lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff kapittel 1

65 NOU 2021: 3 Barneliv foran, bak og i skjermen kapittel 9

66 <https://www.politiet.no/globalassets/tall-og-fakta/seksuelle-overgrep-mot-barn/seksuell-utnyttelse-av-barn-over-internett.pdf>

67 Referat kan oversendes ved å ta kontakt med Medietilsynet.

68 Forebygging og bekjempelse av internettrelaterte overgrep: «Nasjonal strategi for samordnet innsats» (2021–2025)

TILTAKSOVERSIKT:	
Tiltaksnummer i strategien	Tiltak fra strategien Forebygging og bekjempelse av internettrelaterte overgrep mot barn – Nasjonal strategi for samordnet innsats (2021–2025) som føres videre i handlingsplan for trygg digital oppvekst.
1	Legge til rette for at barn og unge er trygge på internett gjennom oppdatert og tilgjengelig informasjon om internettrelaterte overgrep.
2	Barn og unges behov skal være utgangspunkt for innsatsen gjennom bruk av ungdomspanel og vurdering av barns rettigheter.
3	Sikre at foreldre kan få oppdatert og tilgjengelig informasjon om risiko for overgrep på internett.
4	Sikre løpende oppmerksomhet om risiko knyttet til bruk av digitale plattformer og verktøy som brukes i barnehage og skole.
6	Et fagråd bidrar i innsatsen for å forebygge mot internettrelaterte overgrep
7	Legge til rette for at oppdatert kunnskap om internettrelaterte overgrep er inkludert i hjelpetilbud og tjenester
8	Utrede lavterskeltilbud for barn og unge som står i fare for å begå problematisk eller skadelig seksuell atferd.
12	Videreutvikle samarbeidet med frivillige organisasjoner
13	Utvikle bevissthet og forebyggende innsats mot overgrep i organisasjoner, idrettslag og andre kulturaktiviteter for barn.
17	Vurdere om kunnskap om internettrelaterte overgrep er tilstrekkelig ivaretatt i relevante profesjonsutdanninger og vurdere hvordan det eventuelt kan styrkes.
18	Legge til rette for mer forskning om barns digitale hverdag og risiko på internett.
22	Kartlegge kunnskapen hos relevante tjenestetilbud om internettrelaterte overgrep, for å sikre at utsatte får god støtte og hjelp
23	Styrke tilbudet for barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd.

Handlingsplanen for trygg digital oppvekst skal bidra til å videreføre de forebyggende tiltakene i strategien mot internettrelaterte overgrep som er beskrevet i tabellen over. Tiltak som beskriver denne innsatsen framkommer i flere målområder/kapitler i handlingsplanen. Kapittel 2 trekker frem betydningen økt kunnskapsnivå om trusselbildet relatert til internettrelaterte overgrep har for forebyggingsarbeidet. Kapittelet beskriver viktigheten av at denne kunnskapen når ut både til barn, foreldre og profesjonelle voksne som arbeider

med barn og foreldre. Tiltakene 2.3.1, 2.3.2 og 2.3.3 beskriver videreutvikling av ung.no, foreldrehverdag.no og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratets nettressurs for foreldre-støtte. Dette er initiativ som skal gjøre det lettere for de respektive målgruppene å orientere seg om barn og unges digitale hverdag, herunder forhold som kan true barn og unges sikkerhet. Tiltak 3.3.1 adresserer betydningen av seksualitetsundervisning som lærer barn hva som er ulovlig atferd på nett, slik at de står bedre rustet til å ivareta egne

rettigheter. Lavterskeltibud for barn og unge som står i fare for å begå problematisk eller skadelig seksuell atferd er beskrevet i tiltak 3.3.2.

Handlingsplanen for trygg digital oppvekst har et særlig søkelys på økt digital kompetanse i yrkesgrupper som arbeider med barn og unge. I anbefaling til departementene for videre innsats for trygg digital oppvekst pekes det på behovet for å kartlegge kunnskap om internettrelaterte seksuelle overgrep i relevante profesjonsutdanninger.

Handlingsplanen beskriver videre hvordan manglende innsikt i hva slags medieinnhold barn og unge møter i digitale tjenester, er til hinder for å beskytte dem, både mot internettrelaterte overgrep og skadelig innhold. Tiltak 5.3.3 beskriver et initiativ for å utvikle nye metoder for å kunne gjøre bedre analyser og kartlegginger av dette medieinnholdet. I tillegg beskriver handlingsplanens kapittel fem hvordan samarbeidsorganet kan følge opp de tiltakene som krever koordinering mellom etatene på dette området. Faste møtepunkter mellom samarbeidsorganet, representanter fra politiet og forskere på feltet og relevante yrkesgrupper, kan sikre spredning av oppdatert kunnskap om trusselbildet mot barn og unge på nett.

3.1.7 En digital kommunikasjonskløft mellom barn og voksne? Barn varsler i for liten grad om nettkriminalitet

Både forskningsprosjekter, som tidligere nevnte "Young people experiencing internet-related mental health difficulties: The benefits and risks of digital skills. An empirical study"⁶⁹, og politiets egne undersøkelser (Ask-prosjektet)⁷⁰, viser at unge i for liten grad snakker med voksne rundt seg om ubehagelige erfaringer eller møter med kriminell atferd på

nett. Ungdommene som ble intervjuet i forbindelse med det omtalte forskningsprosjektet, har fortalt om alvorlige hendelser og skadelig nettkontakt, samtidig som få hadde delt sine opplevelser med voksne (foreldre, lærere, terapeuter) eller venner. Prosjektet fant en tendens til aktiv og bevisst hemmeligholdelse av slike opplevelser. Flere av ungdommene som ble intervjuet, oppga at voksne ikke forstår, ettersom de ikke har erfart den samme digitale oppveksten selv. Noen av ungdommene fortalte at de ikke ønsker å være til byrde, og at de mener de påfører foreldrene stress ved å fortelle at de har vært utsatt for internettrelaterte overgrep. Skam og skyld pekes på av mange. Ungdommene er ofte redd for konsekvensene av å fortelle om hendelsene, både at foreldrene blir sinte og at det kan få konsekvenser for overgriperen. Forskere knyttet til prosjektet peker på at ettersom svært få deler sine opplevelser med voksne eller venner, er det sentralt å rette tiltak mot hjelpesøking og å undersøke hva som hindrer at barn søker hjelp.

Politiet trekker frem at barn og unge i for liten grad anmelder nettovergrep. Kripos sitt prosjekt «Hvorfor varsler ikke Ask politiet?» tar utgangspunkt i saker med en stor gruppe fornærmede hvor ingen varsler. Målet er at barn og unge skal varsle og si ifra til politiet eller foreldre så tidlig som mulig. Hovedfunnet fra prosjektet er at de fleste som varsler, gjør det på vegne av en venn. Årsakene til at mange ikke varsler, er ifølge Kripos at de ikke tror det hjelper å si ifra, at prosessene er tunge og at mange saker blir henlagt. Det er også sosiale årsaker til at det ikke varsles, som frykt for å miste telefonen sin. Flere rapporterer at de føler seg medskyldig i situasjonen de har havnet i. Mange opplever også at det er gråsoner, hvor de ikke er sikre på om noe er et overgrep eller ikke. På bakgrunn av

69 Livinstone, S., Stoilova, M., Stănicke, L., Jessen, R.S., Graham, R., Staksrud, E. & Jensen, T.K. (2022). Young people experiencing internet-related mental health difficulties: The benefits and risks of digital skills. An empirical study. KU LEuen, ySKILLS.

70 Rapporten er ikke publisert ennå, men undersøkelsene den bygger på er referert til av Kripos på innspillsmøte 29.11.2022. Referat kan fremskaffes ved å kontakte Medietilsynet.

dette ser Kripos på innføring av ulike tiltak for å få barn og unge til å varsle. Sikker Chat for nettpatruljene er ett slikt tiltak som er etablert for enklere varsling. Videre ønsker Kripos å se på mulighet for anonym varsling og andre varslingsmekanismer, gjerne på tvers av ulike aktører, som sammen igangsetter tiltak.

Kripos peker også på at manglende kompetanse blant barn og unge om hva et overgrep er, kan bidra til at barn ikke varsler eller anmelder. I tillegg må det bygges tillit fra politiets side, og barn og unge må få kunnskap om deres rettigheter og hva som skjer dersom de anmelder. Samarbeidet mellom justissektoren og ung.no (DigiUng-samarbeidet) bør styrkes ytterligere, og arbeidet med å utvikle tiltak som adresserer problemet med at mange barn og unge ikke forteller om internettrelaterte overgrep eller anmelder dem bør videreføres.

3.2 Ungdomsnettverkets innspill⁷¹

Barn er sårbare i møte med rettsvesenet. I behandling av saker som omhandler hatkriminalitet, hatefulle ytringer på nett og seksuelle overgrep, er det særlig viktig at barns rettssikkerhet ivaretas. Behandling av slike saker må ta hensyn til flere faktorer, som sammensatt diskriminering og andre sårbarhetsfaktorer. Ungdomsnettverket anbefaler derfor at rapporterings- og varslingsmetoder utviklet av politiet og plattformer er tilgjengelige, tilpasset og ivaretar barns rettssikkerhet. Plattformene må sikre at barn både har anledning til å rapportere og varsle, og at klageordninger er tilpasset barns alder, språk, funksjonsevne o.l. Instanser som behandler hendelser, skal ha taushetsplikt og være objektive i behandlingen av saker om hatkriminalitet og hatefulle ytringer.

Internettrelaterte overgrep mot barn har utviklet seg i takt med at teknologien har gitt nye muligheter for å komme i kontakt med utsatte barn og dele overgrepsmateriale, og

det har vært en verdensomspennende økning i overgrep mot barn. Data fra Interpol har vist at yngre barn ofte utsettes for de mest alvorlige overgrepene. Likevel er det vanskelig å tallfeste omfanget av denne utviklingen. Noe av årsaken er at barn ikke nødvendigvis forteller om det de har opplevd eller forstår at de har blitt utsatt for et overgrep. Utsatte kan også føle på skam eller skyldfølelse og være redde for at de ikke blir trodd. For å motvirke denne økningen, kreves det nye løsninger for å sikre at barn ikke utsettes for risikoer knyttet til overgrep og trakassering.

Flere risikoer barn og unge møter på nett, kan motvirkes av en god og helhetlig seksualitetsundervisning. Dette er en viktig del av barns utdanningsløp for å lære om seksualitet, kjønn, identitet og grensesetting. Det er viktig at undervisningen reflekterer det barn og unge faktisk opplever og kan utsettes for på nett, og at barn lærer hva et overgrep er og hvordan de kan varsle. Det bør legges en tydelig strategi for opptrapping av seksualitetsundervisningen til det nødvendige nivået, som tar for seg temaer som pornografi, samtykke, grensesetting, internettrelaterte overgrep og rapporteringsmuligheter for barn og unge. En god seksualitetsundervisning kan også bidra til å bryte ned gammeldagse samfunnsstrukturer. Det er også viktig at seksualitetsundervisningen ikke begrenses til timene på skolen, og at det tilbys god og tilgjengelig informasjon gjennom skolehelse-tjenesten. En satsing innebærer ikke bare å snakke om hva det skal være, men å sikre finansiering og satsing på hvordan fremtidens seksualitetsundervisning skal se ut.

3.3 Eksisterende tiltak

Tiltakene beskriver prosjekter eller initiativ som allerede er planlagt eller igangsatt innenfor ulike sektorer. Disse tiltakene har allerede en ansvarlig etat og finansiering.

71 Ungdomsnettverket har selv utformet teksten i dette delkapittelet (3.2)

3.3.1 Videreutvikle veiledningsmateriell om seksualitet for å bidra til at barn kjenner til hva som er ulovlig atferd på nett og kan ivareta egne rettigheter.

Videreføre samarbeidet mellom Utdanningsdirektoratet, Helsedirektoratet og Barne- og ungdoms- og familiedirektoratet for å videreutvikle veiledningsmateriell om seksualitet. Opplæring i seksualitet må inkludere de digitale perspektivene ved seksualitet, og dermed også nye risikoer og trusler. Det er viktig at barn får tilstrekkelig kjennskap til egne rettigheter, grensesetting og regelverk. Det er også viktig at barn får kjennskap til hvordan de kan varsle dersom de opplever noe som går på tvers av egne grenser eller det som er lovlig. Å videreutvikle nettressursen jegvet.no kan være en del av dette tiltaket.

Ansvarlig: Utdanningsdirektoratet

3.3.2 Videreføre prosjektet Snakk om PSA/SSA for å hjelpe barn og unge som står i fare for å utøve problematisk skadelig atferd (PSA) eller skadelig seksuell atferd (SSA) mot andre.

Helsedirektoratet har fått i oppdrag av Helse- og omsorgsdepartementet å utrede et lavterskeltilbud til barn og unge som står i fare for å utøve problematisk skadelig adferd (PSA) eller skadelig seksuell adferd (SSA) mot andre barn og unge. Dette omfatter urovekkende eller bekymringsfull seksuell adferd som den unge har utøvd eller utøver alene eller ovenfor andre, fysisk og/eller via bruk av teknologi, internett eller sosiale medier. Det er utarbeidet en digital selvtest som det er planlagt å tilgjengeliggjøre under Ung.no. Testen skal ta utgangspunkt i sunn seksuell atferd, skal virke forebyggende, skape selvinnsikt, tilby god veiledning og informasjon og vise hvor videre hjelp er tilgjengelig.

Ansvarlig: Helsedirektoratet

3.3.3 Skape bevissthet rundt kjønnsroller i dataspill for å bidra til at gaming blir en inkluderende og trygg fritidsarena for alle barn og unge.

Som en del av arbeidet med Kultur- og likestillingsdepartementets «Handlingsplan mot spilleproblemer 2022–2025»⁷², utarbeider og gjennomfører Medietilsynet ulike holdningskampanjer og undervisningsopplegg med mål om å bidra til at dataspill skal være en trygg og inkluderende arena for alle. For eksempel er det i 2023 utarbeidet en kampanje for å skape bevissthet blant ungdom og voksne om hva som gjør at dataspillkulturen kan oppleves utrygg, særlig blant jenter. Både barn og ungdom og foreldre er målgrupper for disse kampanjene.

Våren 2024 lanseres et undervisningsopplegg for ungdomsskolen med samme tema. Ressursen knyttes til læringsmål i det tverrfaglige emnet Folkehelse og livsmestring.

Ansvarlig: Medietilsynet

3.4 Mulige framtidige tiltak

Mulige framtidige tiltak er nye satsinger eller koordinerende tiltak, som kan gjennomføres på direktoratsnivå innenfor gjeldende rammer. Dette er tiltak som kan svare på utfordringer på trygg digital oppvekst-feltet, enten for å effektivisere statlig innsats eller for å svare på behov som ikke er godt nok dekket gjennom eksisterende tiltak. Disse tiltakene vil kreve nærmere utredning. I forslaget til nye tiltak og videre samarbeid, er systemiske behov vektlagt.

⁷² https://www.regjeringen.no/contentassets/2c3a1fa0e0264fa296d8a4ef57e14da8/v-1030_handlingsplan-mot-spilleproblemer-2022-2025.pdf

3.4.1 Kartlegge kunnskap hos relevante hjelpetilbud og tjenester om internettrelaterte overgrep for å beskytte barn og unge mot internettrelaterte overgrep

Kartlegge kompetansen relevante hjelpetilbud, tjenester og yrkesgrupper (blant annet blant helsepersonell, lærere og barnevern) har om internettrelaterte overgrep. En slik kartlegging kan bidra til å innrette kompetansehevende tiltak presist og styrke det forebyggende arbeidet. Det legges til grunn at Bufdir, Politidirektoratet og Helsedirektoratet vil være viktige aktører i dette arbeidet. Samarbeidsorganet kan ta initiativ til videre oppfølging av dette tiltaket.

3.4.2 Kartlegge om kunnskapen om seksuelle overgrep på nett er tilstrekkelig ivaretatt i relevante profesjonsutdanninger

Kartlegge hva slags opplæring som tilbys om seksuelle overgrep i relevante profesjonsutdanninger. Det er viktig at profesjoner som jobber med barn har god kjennskap til digitale overgrep, slik at barn og unge kan få hjelp. Det legges til grunn at Bufdir, Politidirektoratet, Helsedirektoratet og Utdanningsdirektoratet vil være viktige aktører i dette arbeidet. Samarbeidsorganet kan ta initiativ til videre oppfølging av dette tiltaket.

3.4.3 Gjennomgang og vurdering av skadelighetsbegrepet relatert til medieinnhold

Legaldefinisjonen av «skadelig innhold» ligger i dag i bildeprogramloven. Denne definisjonen tar utgangspunkt i de tradisjonelle audiovisuelle mediene som film, tv og video. Bildeprogramloven omfatter ikke plattformene for sosiale medier. Definisjonen av skadelighet tar derfor ikke høyde for dagens medievirkelighet, hvor barn ikke bare konsumerer innhold, men også selv produserer og deler innhold i sosiale medier og videodelingstjenester.

Gjennom algoritmer og at de fleste barn har egne digitale enheter, har i tillegg mediebruken blitt mer personlig. Barn og unge har videre tilgang til en enorm mengde innhold som distribueres på tvers av landegrensene. Dette fører til at foreldre og andre voksne i mindre grad enn tidligere har innsikt i hva slags innhold barna konsumerer. Linjen mellom medieinnhold/-produksjon og sosiale praksiser har også blitt mer uklar, for eksempel når det gjelder sosial utestenging på sosiale medier og det å kommentere på andres poster og videoer. I sum reiser denne utviklingen nye spørsmål knyttet til skadelighet, som desinformasjon, ulovlig bilde- og videodeling, hets og trakassering, kommunikasjon som fremmer selvskading, selvmord eller pro-anorektisk atferd, grooming, kommersiell utnyttning, forsterking av algoritmer og målretting av innhold. Medietilsynet vil ta initiativ til en gjennomgang av skadelighetsbegrepet, for å tilpasse det bedre til dagens mediesituasjon. Det vil være naturlig å involvere bredt i dette arbeidet. Gjennomgangen bør resultere i et forslag til et nytt skadelighetsbegrep, og en vurdering av hvordan dette bør følges opp videre, herunder om det er behov for lovendring eller utvikling av retningslinjer for hvilket medieinnhold kan anses som skadelig for barn i dagens digitale samfunn.

4. Innsatsområde 3 – ivareta barn og unges person- og forbrukervern

4.1 Bakgrunn og sentrale problemstillinger

4.1.1 Mål fra «Rett på nett»-strategien relatert til ivaretagelse av barns person- og forbrukervern

- Tilsynet med markedsføring rettet mot barn og unge i sosiale medier skal være sterkt.
- Barn og unge skal beskyttes mot uheldig påvirkning og kommersiell utnyttelse.
- Barn og unge skal vernes mot misbruk av deres personopplysninger.
- Barn og unge skal lære om sine personvern- og forbrukerrettigheter.
- Opprettholde et godt samarbeid mellom tilsynsorganene som berører barn og unges digitale hverdag.
- Digitale plattformer skal gjøres ansvarlig gjennom Digital Services Act.

Handlingsplanens tiltak skal bidra til å sikre bedre håndtering av elevers personopplysninger og informasjonssikkerhet i grunnskolen.

I det videre arbeidet på feltet bør det videre utredes hvilke digitale verktøy, økonomiske og administrative ressurser som trengs for å håndheve eksisterende og kommende regelverk mer målrettet, og for å kunne drive aktivt og effektivt tilsyn på digitale plattformer der barn og unge er særlig aktive (som sosiale medier og online gaming).

4.1.2 Digitale plattformer utfordrer barn og unges person- og forbrukervern

Dette innsatsområdet adresserer utfordringen med at barn og unges person- og forbrukervern ikke blir godt nok ivare tatt i digitale flater. Alle barn har rett til respekt for sitt

privatliv, og til lovens beskyttelse mot vilkårlig eller ulovlig innblanding i dette⁷³. Videre er staten pliktig til å treffe tiltak for å beskytte barn mot alle former for utnyttelse som kan være til skade for barnets ve og vel.⁷⁴ Personvernkommissjonen la fram sin rapport «Ditt personvern – Vårt felles ansvar – Tid for en personvernpolitikk» 26. september 2022. Handlingsplanen inneholder flere tiltak og forslag til videre prioriteringer på feltet i tråd med anbefalingene i personvernkommissjonens rapport.

Betydelige deler av markedsføringen som skjer på digitale plattformer, er basert på behandling av personopplysninger. Forbrukervernet i digitale flater henger derfor uløselig sammen med personvern. Barns person- og forbrukervern utfordres av den økende digitaliseringen og sterke markedskrefter. Barn er tilkoblet nettet gjennom smarttelefoner, nettbrett, smartklokker og datamaskiner. Dette medfører at barns personopplysninger blir samlet inn, lagret og brukt av tredjeparter for å markedsføre produkter. Annonseindustrien for digital markedsføring består av uoversiktlige og komplekse økosystemer med tusenvis av involverte aktører, og atferdsbasert markedsføring medfører risiko for skadevirkninger både for individer og demokratiet. Det er også lite kunnskap om hva slags markedsføring barn og unge eksponeres for på nett, og hvilke konsekvenser dette kan ha. Forbrukertilsynet mener at markedsføring som bryter lovens regler om god markedsføringskikk overfor barn, bør betraktes som skadelig. Dette omfatter blant annet markedsføring som oppfordrer til lovbrudd, spiller på dårlig

73 Se bl.a. Grunnloven § 102, Den europeiske menneskerettskonvensjon med protokoller, 4. november 1950 art. 8 og FNs barnekonvensjon art.16.

74 FNs barnekonvensjon art.36

selvtillit, bidrar til kroppspress og bruker skremmende eller aggressive virkemidler.

Barne- og familiedepartementet arbeider for tiden med en helhetlig gjennomgang av regelverk og håndhevingsapparatet relatert til barns forbrukervern. Regjeringen har også satt i gang et utredningsarbeid for å finne tiltak som bedre beskytter barn og unge mot markedsføring av usunn mat og drikke.⁷⁵

Barn er mindre bevisst på hva behandling av personopplysninger innebærer, hvilke rettigheter de har og hvilken risiko behandling av personopplysninger kan medføre, ifølge «Rapport til personvernkommissjonen: Intervjuer med barn og unge om personvern».⁷⁶ Dessuten har de mindre erfaring, er mer påvirkelige og er lettere å manipulere med kommersielle budskap. Barn har derfor et særlig krav på vern etter markedsføringsloven og personvernregelverket, og dette gjelder spesielt knyttet til profilering og markedsføring. På denne bakgrunnen har Datatilsynet og Forbrukertilsynet hatt henholdsvis barns personvern og forbrukervern som et prioritert område i flere år. Henvendelser knyttet til barns personvern prioriteres også i Datatilsynets veiledningsarbeid, hvor tilsynet i 2023 blant annet har hatt søkelys på strømming av idrett for barn, og et nordisk samarbeid knyttet til spill og barn. Datatilsynet har også kontakt med - og gir innspill til en rekke offentlige aktører med prosjekter og initiativ som berører personvern for barn og unge, som Foreningen Kommunal Informasjonssikkerhet (KiNS), Kommunesektorens organisasjon (KS) og Utdanningsdirektoratet.

Forbrukertilsynet følger særlig med på markedsføring på digitale plattformer, der barn og unge er aktive brukere. Utdrag knyttet til bruk av personopplysninger i markedsføring gjennom målrettet markedsføring og bruk av

manipulerende design, ble løftet opp på nordisk nivå i 2022 for å intensivere den nordiske innsatsen blant forbrukermyndighetene. Forbrukertilsynet har i 2023 kartlagt forbrukerutfordringer innen spill, med et særlig fokus på barn. Dette arbeidet vil fortsette i 2024. Det er opprettet en egen digitalgruppe på nordisk nivå som ledes av Forbrukertilsynet. I tillegg bidrar tilsynet inn i en rekke prosesser i internasjonale fora, der også barns forbrukervern står på agendaen.

4.1.3 Atferdsbasert markedsføring og Digital Services Act (DSA)

I Digital Services Act (DSA) art. 28 nr. 2⁷⁷ er det tatt inn et forbud mot å rette markedsføring mot brukeren av en tjeneste basert på profilering av brukeren, dersom tjenesten med rimelig sikkerhet er klar over at mottakeren er en mindreårig. En mulig svakhet ved DSA er at forbudet mot markedsføring basert på profilering først inntreffer når den behandlingsansvarlige (tjenestetilbyder) med rimelig sikkerhet er klar over at mottakeren er mindreårig. Det er bekymring for internett-plattformer i praksis vil tillate atferdsbasert markedsføring mot barn, under henvisning til at de nettopp ikke med rimelig sikkerhet vet hvilke brukere som er mindreårige. Både Personvernkommissjonen og Datatilsynet anbefaler derfor at et forbud mot atferdsbasert markedsføring overfor barn må ansvarliggjøre tjenesteleverandører knyttet til risikoen for at atferdsbasert markedsføring kan treffe barn og unge etter et føre-var-prinsipp, ettersom det generelt ikke er ønskelig med løsninger som fører til økt sporing på internett for å kartlegge forbrukeres identitet og alder. Her bør man utrede og vurdere nasjonale handlingsrom i forbindelse med implementering av EØS-relevante regelverk som DSA.

75 <https://www.regjeringen.no/no/tema/helse-og-omsorg/folkehelse/innsikt/ernaring-og-mattrygghet/markedsforing-av-usunn-mat-og-drikke-til/id548485/>

76 Christian G. Falch (2022): Rapport til personvernkommissjonen: Intervjuer med barn og unge om personvern

77 Forordningen om digitale tjenester (Digital Services Act – DSA), 2022

Det er også viktig å være oppmerksom på at langt fra alle aktører i økosystemet for atferdsbasert markedsføring vil omfattes av virkeområdet til DSA og dermed være forpliktet til å følge disse reglene. Det bør derfor vurderes å innføre et forbud mot å rette adferdsbasert markedsføring overfor barn på generelt grunnlag.

Mer effektive løsninger for aldersverifisering kan også potensielt bidra til å redusere barns eksponering for adferdsbasert markedsføring og annet skadelig innhold på internettplattformer, men slike tiltak må ikke ha uforholdsmessig innvirkning på retten til personvern, informasjonsfrihet og andre grunnleggende rettigheter og friheter. Problemstillinger rundt potensialet for økt beskyttelse av barn på nett gjennom ny europeisk lovgivning og aldersverifisering som virkemiddel, diskuteres mer inngående i handlingsplanens avsnitt 3.1.3 og 3.1.4.

4.1.4 Tydeligere regelverk, etterlevelse av eksisterende og nytt regelverk og koordinerte tilsyn

Som nevnt tidligere i kapitlet, har regjeringen iverksatt en helhetlig gjennomgang av barns forbrukervern. I sammenheng med dette arrangerte Barne- og familiedepartementet et innspillmøte for tilsyn, ungdomsorganisasjoner, forskere og andre viktige aktører på digital oppvekst-feltet 3. mai 2023. Behovet for mer koordinert tilsynsvirksomhet og tydeligere regler for å styrke barns forbrukervern i sosiale medier og dataspill, ble løftet opp på dette møtet.

DSA kommer til å gi norske myndigheter nye muligheter for å beskytte barn og unge på digitale plattformer. DSA gir tilbydere av digitale plattformer som er tilgjengelig for barn, plikt til å ivareta barns personvern og sikkerhet. Videre blir det enklere for myndighetene å pålegge plattformene å slette ulovlig innhold. Det er viktig at nasjonale tilsyn er

forberedt på å håndheve DSA slik at det kan arbeides målrettet for å beskytte barn og unge på nett. Som nevnt tidligere er det behov for å utvikle metoder og verktøy for å styrke tilstedeværelse og håndheving av nye og eksisterende regelverk på netjtjenester der barn og unge er særlig aktive. Dette er viktig for å kunne avdekke om innholdet barn og unge møter gjennom digitale medier kan utgjøre brudd på regelverket. Dette er også viktig for å kunne dokumentere ulovlig markedsføring. Ved å utvikle metoder og verktøy for å avdekke brudd på regelverket, og ved å samarbeide på tvers av tilsyn, kan de respektive tilsynsoppgavene utøves på en mer presis måte.

Det bør utredes hvilke økonomiske og administrative ressurser⁷⁸, samt hvilke digitale verktøy, som trengs for å drive enda mer målrettet, aktivt og effektivt tilsyn innenfor eksisterende og kommende regelverk som skal beskytte barn og unge. For å muliggjøre dette er det viktig at det raskt blir avklart hvilke norske myndigheter som får tilsynsansvar for nye regelverk som DSA, slik at en aktiv håndheving av regler som beskytter barns sikkerhet, trygghet og personvern på digitale flater kan komme raskt i gang. Det er også viktig med et helhetlig perspektiv på regelverket som skal beskytte barn på internettplattformer, og med en tydelig ansvarsfordeling der tilsynsansvar skal ligge hos ulike norske myndigheter. Det bør i tillegg settes av ressurser hos norske myndigheter til å føre tilsyn med utenlandske plattformers plikter til å beskytte mindreårige. Norske myndigheter bør her bruke mulighetene som ligger i kommende regelverk til å igangsette samarbeidsprosedyrer med andre europeiske land eller be EU-kommisjonen reise tilsynssak.

Det vil etableres et norsk samarbeidsorgan for norske kompetente myndigheter som har tilsynsoppgaver etter Digital Services Act (DSA). Det forventes at Datatilsynet, Forbrukertilsyn-

⁷⁸ Politidirektoratet sendte 23.01.2024 brev til Justisdepartementet for å gjøre eget departement oppmerksom på at innføringen av DSA antas å ville få økonomiske og administrative konsekvenser for politiet.

net, Medietilsynet og Nkom vil bli utpekt som kompetente myndigheter i Norge. Det foregår også flere tilsynssamarbeid knyttet til problemstillinger om digitale markeder, både på fast og ad hoc basis. Et eksempel er Tilsynsforum for den digitale økonomien, som består av Forbrukertilsynet, Datatilsynet og Konkurransetilsynet. Det er behov for en gjennomgang av hvilke tilsynsmyndigheter som inngår i de ulike samarbeidene, for å unngå unødig overlapp og sikre at relevante tilsynsmyndigheter deltar i relevante samarbeid.

4.1.5 KI skaper utfordringer for markedsføringsloven

Forbrukertilsynet fører tilsyn med reglene i lov om kontroll med markedsføring og avtalevilkår mv. (markedsføringsloven)⁷⁹. Forbrukertilsynet har de siste årene særlig satt søkelys på skjult reklame og reklame som bidrar til kroppspress, i tillegg til annen ulovlig handelspraksis mot barn, som bruk av direkte kjøpsoppfordringer. Markedsføringsloven er medie- og teknologinøytral, slik at den gjelder all markedsføring, uansett hvordan den fremsettes. Bruken av kunstig intelligens (KI) i markedsføring har imidlertid allerede skapt visse utfordringer, særlig relatert til markedsføringsloven § 2. Bestemmelsen sier at reklame med retusjerte personer må merkes med et standardmerke. Formålet med merkekravet er å få frem at personene i reklamen er «fikset på», og dermed redusere omfanget av kroppspress blant barn og unge. På samme måte som retusjerte personer i reklame kan føre til kroppspress, mener Forbrukertilsynet at KI-genererte personer kan føre til et slikt press. Men etter Forbrukertilsynets vurdering kan ikke § 2 anvendes til å kreve merking der selve personen er laget ved hjelp av KI. Bruk av KI til å endre en eksisterende kropp omfattes likevel av regelverket på samme måte som bruken av andre bildebehandlings-

programmer. Digitaliseringsministeren har uttalt at hun vil vurdere et lovpåbud om å merke innhold laget ved hjelp av KI⁸⁰. Det antas at et slikt påbud vil romme mer enn det som markedsføringsloven § 2 er ment å regulere.

4.1.6 Digitale verktøy og personvern i skolen

Innsamling av elevers personopplysninger, og etterfølgende profilering og bruk av dataene til kommersielle formål, går i dag på bekostning av elevenes grunnleggende rett til personvern. Handlingsplanen for trygg digital oppvekst beskriver konkrete tiltak som følger opp flere av forslagene fra Personvernkomisjonens rapport relatert til skolesektoren. Rapporten adresserer mangelfull ivaretagelse av barns personvern, for eksempel på skolens tjenesteplattformer eller læringsressurser.

Det er behov for å bistå kommunene, som skoleeiere og de ansvarlige etter personvernregelverket, med å gjøre vurderinger knyttet til personvern, informasjonssikkerhet og universell utforming på digitale tjenester og verktøy som skal benyttes i skolen. Utdanningsdirektoratet og Kommunesektorens organisasjon (KS) samarbeider om å utvikle veiledningsmaterieell for kommunene i vurdering av digitale verktøy som skal tas i bruk. Kunnskapsdepartementet lanserte i april 2023 Strategi for digital kompetanse og infrastruktur i barnehage og skole 2023–2030⁸¹. Som en videreføring av mål fra denne strategien, har Kunnskapsdepartementet gitt Utdanningsdirektoratet et utredningsoppdrag for nasjonal tjenestekatalog for digitale læremidler- og læringsressurser i skole- og barnehagesektoren, som skal være ferdig i 2024. En offentlig forvaltet nasjonal tjenestekatalog skal støtte arbeidet med å ivareta personvern, informasjonssikkerhet og universell utforming i digitale læremidler. Utdanningsdirektoratet

79 Lov av 9. januar 2009 nr. 2 om kontroll med markedsføring og avtalevilkår mv.

80 <https://www.nrk.no/innlandet/sparebank-1-ostlandet-beklager-bruk-av-reklame-generert-av-kunstig-intelligens-1.16602481>

81 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/strategi-for-digital-kompetanse-og-infrastruktur-i-barnehage-og-skole/id2972254/?ch=1>

har også utlyst tilbud for en felles nasjonal støttetjeneste, som kan bistå skoleeiere med å vurdere personvern, og et mer sentralisert samarbeid om innkjøp og forhandlinger for skoler.

Et annet eksempel på arbeid for å støtte kommunene i personvern vurderinger, er KS sitt SkoleSec-prosjekt. Prosjektet skal øke kompetansen om personvern og informasjonssikkerhet i kommunene, og legge til rette for samordning av oppgaver og problemstillinger på dette området. Et pågående arbeid som skjer i regi av KS, er gjennomføringen av en personvernkonsklusjonsvurdering av skoleverktøyet Google Chromebook. Arbeidet er ment å hjelpe kommunene langt på vei i disse kompliserte vurderingene, samtidig som det har som mål å ansvarliggjøre hver enkelt kommune. Datatilsynet har også gitt veiledning i forbindelse med dette prosjektet.

I juni 2023 overleverte et ekspertutvalg en offentlig utredning om digital læringsanalyse⁸² til daværende kunnskapsminister Tonje Brenna. I likhet med Personvernkommissjonen, anbefaler ekspertgruppen å etablere en norm for personvern i grunnopplæringen. I rapporten skriver utvalget at «Mange av bestemmelsene på personvernområdet er vage og flertydige, slik at det kan være vanskelig å omsette dem i praksis. Mangelfull ivaretagelse av personvernet kan true befolkningens tillit til skolen.» Formålet med en personvernnorm er, ifølge utvalget, å styrke elevenes personvern og legge til rette for god personvernpraksis, økt bevissthet og bedre kompetanse om personvern.

Å sikre barns personvern i møte med det offentlige, er mer omfattende enn å sikre

elevers personvern i skolesammenheng. Alle kommunale og statlige tjenester utenfor skolesektoren som jobber med barn, må ivareta barns personvern. Kommunene bør bruke erfaringene de får gjennom tiltak i skole- og barnehagesektoren til å styrke barns personvern også i andre sektorer.

4.1.7 utfordringer relatert til barns tilgang til hjelpetjenester på nett

Generell kommentar 25 til FNs barnekonvensjon⁸³ slår fast at barn skal ha tilgang til hjelpetjenester uten samtykke fra foreldre. Barn skal ha de samme rettighetene i møte med digitale tjenester fra staten som de har når de bruker de analoge tjenestene. Det kan oppstå utfordringer når offentlige tjenester blir nettbasert, blant annet knyttet til usikkerheten som kan oppstå rundt aldersgrensen for barns selvstendige rettslige handleevne.

Slik situasjonen er i dag, er det flere ulike regelverk som rammer inn barn og unges utøvelse av rettigheter uten foreldrenes involvering, som barneloven, vergemålsloven og annen særlovgivning i ulike sektorer.

Utgangspunktet i vergemålsloven⁸⁴ er at personer under 18 år ikke selv kan foreta rettslige handlinger med mindre noe annet er særlig bestemt. Frem til barna har fylt 18 år må dermed foreldre eller foresatte ta slike beslutninger på vegne av barnet. Det er gjort en rekke unntak for dette utgangspunktet i særlovgivning, for eksempel i pasient- og brukerrettighetsloven⁸⁵. Et aktuelt eksempel på utfordringene som kan oppstå når offentlige tjenester blir nettbaserte er prosjektet DigiHelsestasjon, som er en meldingstjeneste mellom helsestasjons- og skolehelsetjenesten og innbygger. Et sentralt spørsmål for prosjektet var å vurdere når barn kan bruke

82 <https://www.regjeringen.no/contentassets/c0471fcd36e8481a92b627f54a702c7e/no/pdfs/nou202320230019000dddpdfs.pdf>

83 Komiteen for barns rettigheter: «Generell kommentar nr. 25 (2021 om barns rettigheter relatert til det digitale miljøet»

84 lov 26. mars 2010 nr. 9 om vergemål § 9 jf. § 8

85 Lov 2. juli 1999 nr. 63 om pasient- og brukerrettigheter §§ 4-3 og 3.4

tjenesten, uten foreldreinvolvering. Bruk av tjenesten innebærer også behandling av barnets personopplysninger. Etter en omfattende prosess konkluderte prosjektet med at aldersgrense kunne settes til 12 år i dette konkrete tilfellet med grunnlag i pasient- og brukerrettighetsloven. Dette til tross for at tjenesten i sin helhet ikke kunne sies å være utøvelse av helsehjelp.⁸⁶

Problemer med tilgang til offentlige tjenester på nett uten foreldreinvolvering kan også oppstå som følge av barns manglende tilgang på eID som kan brukes ved innloggings-tjenester. På grunn av manglende tilgang til innloggingstjenester som krever elektroniske ID, oppstår det tilfeller hvor barn og unge i praksis ikke har de samme rettighetene til å skaffe helsehjelp uten å involvere foresatte gjennom digitale tjenester, som de har i analoge tjenester. Helsedirektoratet er gjennom DigiUng-samarbeidet i gang med å undersøke mulighetene for innlogging med eID til personer under 16 år uten foreldrenes involvering.

Digitaliseringsdirektoratet publiserte en handlingsplan for nasjonal strategi for eID i offentlig sektor i februar 2024⁸⁷. Av denne fremgår det at KS har et utførende ansvar for å utrede beste praksis og behov for sikker kommunikasjon mellom ulike sektorer og unge brukere (primært under 12 år).

4.1.8 utfordringer relatert til foreldres håndheving av barns personvern

Datatilsynet ser utfordringer⁸⁸ knyttet til foreldres og tredjeparters eksponering av barns personopplysninger åpent på nett. Foreldre risikerer å krenke barns rett til personvern gjennom sin digitale atferd. Regulering knyttet til lovligheten av en slik type eksponering er krevende. Det oppstår blant annet et spenningsfelt i forholdet mellom barnets rett til personvern og foreldrenes eller tredjepartens ytringsfrihet. Slike saker reiser også kompliserte spørsmål om foreldres samtykkekompetanse og utøvelse av personvernrettigheter på vegne av barnet. Datatilsynet mottar henvendelser hvor foreldrene er uenige seg imellom om beslutninger knyttet til barnets personvern, og regelverket er uklart for slike situasjoner. En annen problemstilling er i hvilken grad barnet har selvstendig rett til å klage til Datatilsynet på behandlingen av dets personopplysninger, eksempelvis når barnet er uenig i foreldrenes beslutninger knyttet til barnets personvern. Problemstillingen knyttet til barns selvstendige klagerett til forvaltningsorganer er ikke unik for Datatilsynet, Det vises i denne forbindelse til brev av 6. september 2022 fra Advokatforeningen, Barnas Jurist, Redd Barna og Norges Institusjon for menneskerettigheter til Stortingets familie- og kulturkomite om behov for å styrke barns muligheter til å klage over brudd på sine rettigheter⁸⁹. Barne- og familiedepartementet arbeider nå med oppfølging av NOU 2020: 14 Ny barnelov. Utvalget foreslår en egen bestemmelse om

86 I forbindelse med barns rettslige handleevne og samtykkekompetanse i særlovgivning, for eksempel rett til å samtykke til helsehjelp etter pasient- og brukerrettighetsloven, er det viktig å understreke at et slikt samtykke ikke er det samme som et samtykke til behandling av personopplysninger etter personvernforordningen artikkel 6 nr. 1 bokstav a. Samtykke etter personvernforordningen er underlagt strenge krav for å være gyldig. På grunn av maktubalansen mellom offentlige virksomheter og brukeren, er samtykke etter personvernforordningen svært sjelden egnet som rettslig grunnlag for behandling av personopplysninger i forbindelse med tilbud eller ytelse av offentlige tjenester. Offentlige myndigheter må som klar hovedregel basere sin behandling av personopplysninger på at behandlingen er nødvendig utøvelse av offentlig myndighet eller oppgaver i allmenhetens interesse etter artikkel 6 nr. 1 bokstav e, eller at den er nødvendig for en rettslig forpliktelse etter artikkel 6 nr. 1 bokstav c. I medhold av artikkel 6 nr. 3 må slike oppgaver, myndighet eller rettslige forpliktelser følge av lov, forskrift eller tilsvarende.

87 <https://www.digdir.no/digital-identitet/handlingsplan-nasjonal-strategi-eid-i-offentlig-sektor/5515>

88 Referat kan oversendes ved å ta kontakt med Medietilsynet.

89 [NIM brev \(nhri.no\)](#)

barns rett til personvern og vern om privatlivet. Utredningen har vært på høring, og departementet vurderer nå hvordan utvalgets forslag skal følges opp. Det tas sikte på å legge fram forslag til ny barnelov våren 2025.

4.1.9 Digital overvåking fra foreldre

Digitale virkemidler har gitt foreldre mulighet til å spore nøyaktig hvor deres barn befinner seg i sanntid, ved hjelp av GPS-teknologi. Slik sporingsteknologi kan gi foreldre og barn en følelse av trygghet, men denne praksisen kan være problematisk med tanke på barns rett til privatliv. Det kan være krevende for foreldre å finne en balanse mellom omsorg og tilsyn og barns rett til privatliv. Medietilsynets rapport Digitale dilemmaer⁹⁰ viser at rundt halvparten av foreldrene i undersøkelsen er positive til funksjoner og apper som gir oversikt over hvor barnet befinner seg. Barna i undersøkelsen opplever det som naturlig at foreldrene bruker ulike sporingsapper som forteller hvor de er til enhver tid, og problematiserer i liten grad denne praksisen. Både blant barn og foreldre ser det ut til å være lav bevissthet om barns rett til privatliv i det digitale. Som vist til i kapittel 2.1.4 Utfordringer rundt barns digitale kompetanse, er det mange barn som ikke forstår omfanget av den overvåkingen fra foreldre og venner de åpner opp for ved bruk av enkelte apper. Dette gir uttrykk for en manglende forståelse av egne personvernrettigheter.

4.2 Ungdomsnettverkets innspill⁹¹

Etter barnekonvensjonen skal barn ha et sterkt vern mot skadelig innhold, og markedsføringsloven gir barn et særlig vern mot reklame. Likevel har den raske digitale utviklingen satt barns forbrukervern på prøve. Barns oppvekst er heldigital, samtidig som de store plattformene inneholder et enormt kommersielt press fra ulike aktører. Mange sosiale medier benytter barns persondata for å målrette

markedsføring, noe som fører til at de møter skreddersydd reklame basert på kjønn, alder og andre identitetsmarkører. Reklamene kan da bidra til å opprettholde stereotypier knyttet til ulike grupper, forsterke usikkerheter eller tilby tjenester som kan være skadelige.

76 prosent av 9–18-åringene spiller spill på PC, Playstation, mobil, nettbrett eller lignende, med en klart høyere andel gutter enn jenter⁹². Spillbransjen har de siste årene vokst enormt, og det samme har det kommersielle presset i dataspill barn og unge bruker. Den økende bruken av lootbokser i spill, og markedsføringen av disse, har blitt kalt manipulerende, misvisende og aggressiv av blant annet Forbrukerrådet. Måltrettet markedsføring og bruken av manipulerende design i reklame må reguleres strengere enn det gjøres i dag for å sikre barns forbrukervern og trygge digitale fritidsarenaer.

4.3 Eksisterende tiltak

Tiltakene beskriver prosjekter eller initiativ som allerede er planlagt eller igangsatt innenfor ulike sektorer. Disse tiltakene har allerede en ansvarlig etat og finansiering.

4.3.1 Nasjonal støttetjeneste for skoleeiere for å sikre bedre håndtering av elevers personopplysninger, informasjonssikkerhet og universell utforming i skolesektoren.

Utdanningsdirektoratet har fått i oppdrag av Kunnskapsdepartementet å utrede hvordan det best kan etableres en nasjonal støttetjeneste for skoleeiere som skal ivareta personvern, informasjonssikkerhet og universell utforming i skolesammenheng.

Ansvarlig: Utdanningsdirektoratet

90 Medietilsynet, 2023: Digitale dilemmaer

91 Ungdomsnettverket har selv utformet teksten i dette delkapittelet (4.2)

92 Medietilsynet: Barn og medier 2022

4.3.2 Nasjonal tjenestekatalog for digitale læremidler

Etablere en offentlig forvaltet nasjonal tjenestekatalog for digitale læremidler, som skal støtte sektor med å ivareta personvern, informasjonssikkerhet og universell utforming i digitale læremidler⁹³.

Ansvarlig: Utdanningsdirektoratet

4.3.3 «Reklameskolen», digitalt opplæringsverktøy for å kunne lære barn om reklame og hvordan den påvirker dem

Forbrukertilsynets «Reklameskolen» er et komplett digitalt opplæringsverktøy om reklame til bruk i skolen. Læringsressursen finnes allerede for elever på ungdomsskolen og mellomtrinnet, og passer godt inn i norsk og samfunnsfag. I 2024 lanserer Forbrukertilsynet en egen versjon tilpasset elever på videregående skole. Formålet med verktøyet er å lære barn og unge om reklame og hvordan den påvirker dem. På den måten kan det bli lettere å forholde seg kritisk til reklame, og ta gode, selvstendige valg. Opplæringsverktøyet kan også brukes av barn og ungdom på egenhånd eller sammen med foresatte.

Ansvarlig: Forbrukertilsynet

---

93 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/strategi-for-digital-kompetanse-og-infrastruktur-i-barnehage-og-skole/id2972254/?ch=6#id0087>

5. Innsatsområde 4 – forskning, koordinering og spredning av kunnskap

5.1 Bakgrunn og sentrale problemstillinger

5.1.1 Målene fra «Rett på nett»-strategien relatert til forskning, koordinering og spredning av kunnskap

- Legge til rette for forskning om barn og unges digitale hverdag.
- Forskningen skal være balansert og ta utgangspunkt i både nytte og risiko som barn og unge møter digitalt.
- Kunnskap og forskning skal formidles og gjøres offentlig tilgjengelig.
- Godt samarbeid på tvers av ansvarlige departement og underliggende etater.
- Strategien skal konkretiseres i en handlingsplan på direktoratsnivå.
- Arbeidet skal følges opp gjennom et fagråd for barns digitale oppvekst.
- Som koordinerende instans skal Medietilsynet bidra til offentlig-privat samarbeid om tiltak for å sikre tryggere nettbruk for barn og unge.
- Sikre sammenheng mellom nasjonal strategi for trygg, digital oppvekst og andre strategier, handlingsplaner og tiltak som er relevante for feltet.
- Sikre oversikt over relevante initiativ og ressurser.

Tiltak på dette innsatsområdet adresserer særlig utfordringen rundt kunnskapssiloer – at ny kunnskap relatert til digital oppvekst, ikke når godt nok ut til dem som trenger den. På dette innsatsområdet sikter tiltak spesielt mot å utvikle og styrke strukturer som formidler kunnskap, slik at den deles raskere mellom etater og når bedre ut til viktige målgrupper, som voksne som arbeider med barn og foreldre.

5.1.2 Forskning på virkningen av en digital oppvekst og metodeutvikling for å få mer kunnskap om hva slags innhold som møter barn og unge i algoritmestyrte tjenester

NOU 2021:3 (Medieskadelighetsutvalgets rapport)⁹⁴ slår fast at det er for liten kunnskap om hva slags nettbruk som skader barn og unge og på hvilken måte, og at det er stort behov for videre undersøkelser og forskning på dette området. Det bør derfor igangsettes økt forskning/utredning relatert til hva slags innhold barn og unge eksponeres for på nett som kan være skadelig, og virkningen av dette. Skadelighetsperspektivet bør undersøkes nærmere, men ny forskning bør ikke bare ha et beskyttelsesperspektiv. Medieskadelighetsutvalget skriver i sine anbefalinger at barn og unges medieopplevelser må anerkjennes og respekteres på en annen måte enn i dag. Det anbefales å igangsette et forskningsprogram som har barn og unges digitale oppvekst som tema.

Det er nødvendig å utvikle nye metoder for å få bedre innsikt i hva slags medieinnhold som når barn og unge gjennom algoritmestyrte tjenester. Dette er viktig for å kunne innrette politikktutvikling og tiltaksarbeid på en mer presis måte. Å få bedre oversikt over hva som møter barn og unge på de app-ene og digitale plattformene de bruker mest, er også en forutsetning for å kunne drive effektivt tilsyn når ny europeisk lovgivning som ansvarliggjør plattformene, skal iverksettes i norsk rett. Medietilsynet er i gang med et forprosjekt for å se på hvordan analyser av algoritmestyrte plattformer kan legges opp.

94 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2021-3/id2838679/?ch=1>

Strategi for digital kompetanse og infrastruktur i barnehage og skole⁹⁵ viser til at staten også har et manglende kunnskapsgrunnlag når det gjelder hva som virker inkluderende og hva som bidrar til ekskludering i relasjon til digitalisering. Det er viktig at statlige/kommunale tjenester får denne kunnskapen for å kunne arbeide aktivt mot digitale skiller i samfunnet. Barn og unges egne stemmer bør inkluderes i dette kunnskapsutviklende arbeidet. Barns medvirkning kan gi verdifulle innspill til alle ledd av en forskningsprosess, fra tema og diskusjon av problemområde, til innspill til intervjuguiden og analyse av data.

5.1.3 Kunnskap og forskning må formidles og gjøres tilgjengelig

Et godt og bredt kunnskapsgrunnlag er avgjørende for å utvikle målrettede og treffsikre tiltak som kan gjøre barn og unges digitale oppvekst tryggere, og for å kunne veilede dem i å utnytte det digitale mulighetsrommet. Det er behov for forbedret praksis for å spre ny forskning og kunnskap til relevante fagmiljøer og yrkesgrupper.

Innfallsvinkler til hvordan forskning og kompetansehevende ressurser til yrkesgrupper som arbeider med barn og foreldre kan deles mellom etatene, har vært diskutert av samarbeidsorganet. Slik situasjonen er i dag, er det en risiko for at etatene kan fungere som kunnskapssiloer, og at ny kunnskap og programmer for kompetanseheving på feltet ikke deles på tvers. Det kan for eksempel vurderes å etablere en sentral database hvor kompetansehevingsressurser legges inn av godkjente aktører, og tilgjengeliggjøres på tvers via et API (Application Programming Interface - eller programmeringsgrensesnitt) for å kompensere for dette.

Videre er det viktig at forskningsbehov relatert til digital oppvekst koordineres bedre. Mye av dagens forskning- og kunnskapsgrunnlag bærer preg av kortsiktig og løsrevne innsatser, som beskrevet i Barne-, ungdoms- og familiedirektoratets langtidsplan for forskning og evaluering (2023–2026)⁹⁶. Det er behov for mer strategisk og langsiktig kunnskapsbygging og effektive strategier for deling og samarbeid mellom statlige virksomheter.

5.1.4 Samarbeidsorganets rolle i og videre arbeid på feltet

Strategi mot internettrelaterte overgrep mot barn⁹⁷ foreslår å opprette et fagråd. Opprettelse av et fagråd er også en del av mandatet for Medietilsynets koordinerende rolle for trygg digital oppvekst. Samarbeidsorganet ivaretar funksjonen som fagråd på trygg digital oppvekst-feltet. Det er viktig at samarbeidsorganet er godt orientert om pågående forskning og eksisterende forskningsmiljøer som finnes på dette feltet. For å bistå samarbeidsorganet (fagrådet), anbefales det å utrede behovet for et forsker-nettverk som kan knyttes til samarbeidsorganet. Et forskernetttverk kan bidra med å kartlegge forskningsmiljøer og dele perspektiver fra forskning på digital oppvekst-feltet med samarbeidsorganet og relevante fagmiljøer.

Arbeidet med handlingsplanen har avdekket et behov for mer systematisk samarbeid og kunnskapsdeling mellom etatene relatert til strategier for kompetanseheving blant yrkesgrupper som arbeider med barn og foreldre, kartlegging av utfordringer knyttet til målgruppens digitale praksiser og av kartlegging av digital kompetanse blant profesjonelle voksne som arbeider med barn og foreldre. Samtidig er det viktig å se hen til at det allerede eksisterer flere samarbeidsarenaer og -strukturer på direktoratnivå. Det er viktig

95 Utdanningsdirektoratet: Strategi for digital kompetanse og infrastruktur i barnehage og skole (2023)

96 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratets langtidsplan for forskning og evaluering (2023–2026)

97 Forebygging og bekjempelse av internettrelaterte overgrep: Nasjonal strategi for samordnet innsats (2021–2025)

at samarbeidsorganets innsats er målrettet og konsentreres rundt problemer og innsatser på trygg digital oppvekst-feltet som ikke allerede ivaretas av eksisterende arbeidsgrupper. Andre viktige tverretatlige koordinerende initiativer på feltet er DigiUng-samarbeidet, etatssamarbeidet for særlig utsatte barn og en nyetablert gruppe for bedre samordning av offentlige tiltak mot vold og overgrep. Data-tilsynet, Konkurransetilsynet og Forbruker-tilsynet etablerte i 2019 Tilsynsforum for den digitale økonomien. Nye samarbeid skal etableres i forbindelse med implementeringen av nye europeiske regelverk, som DSA.

Så langt det har vært mulig å kartlegge arbeidet i overnevnte samarbeid, ser det ikke ut til at noen av disse har et særlig fokus på forskningsbehov eller kartlegging av eksisterende forskning på trygg digital oppvekst-feltet. Det ser heller ikke ut til å finnes andre samarbeid på direktoratnivå som koordinerer strategier og ressurser for å bidra til økt digitale kompetanse blant voksne som arbeider med barn eller foreldre. Et viktig mål fra Rett på nett-strategien er koordinering av strategier og handlingsplaner som berører trygg digital oppvekstfeltet. Medietilsynet er tillagt en rolle når det kommer til offentlig og privat samarbeid på digital oppvekst-feltet. Det er naturlig å knytte denne innsatsen til samarbeidsorganets videre arbeid.

Når det gjelder strategier for å nå ut med ny kunnskap om digital oppvekst til relevante målgrupper, finnes det allerede vedtatte kanaler. Det er bestemt⁹⁸ av regjeringen at ung.no skal være den primære informasjonskanalen fra staten til barn og unge, gjennom DigiUng-samarbeidet. Tjenesten skal videreutvikles for å styrke barn og unges digitale dømmekraft. Det er også slått fast i Bufdirs foreldrestøttestrategi⁹⁹ at foreldrehverdag.no skal satses på og videreutvikles som den primære digitale informasjonskanalen rettet mot foreldre. Bufdir har også en netressurs

rettet mot ansatte i egen sektor som arbeider med foreldrestøtte. Det er viktig at det etableres kontakt mellom samarbeidsorganet og disse kanalene for kommunikasjon rettet mot hhv unge, foreldre og ansatte i Bufdir som arbeider med barn og foreldre.

For at samarbeidsorganet skal kunne arbeide effektivt videre med målene fra Rett på nett, forutsettes det at organet settes sammen av fagfolk med riktig kompetanse. Ettersom kunnskapsdeling, forskningsbehov og kommunikasjonsstrategier for å nå ut til viktige målgrupper er prioriterte oppgaver, kan det være hensiktsmessig at representanter fra miljøene som arbeider spesielt med dette, er representert i samarbeidsorganet. I tillegg til representanter fra ung.no, foreldrehverdag.no og netressurs for foreldrestøtte, kan representanter fra Utdanningsdirektoratet som arbeider med kompetansepakker relatert til digitale praksiser være viktige bidragsytere. Det bør gjøres en ny vurdering av hvilke etater som skal være representert i samarbeidsorganet, for å forsikre seg om at alle etater med strategier eller viktige oppgaver inn mot digital oppvekst-feltet er representert, slik som for eksempel Digitaliseringsdirektoratet.

Det er videre viktig at samarbeidsorganet etablerer et godt og strukturert samarbeid med viktige aktører på feltet også utenfor staten. Kommunesektorens organisasjon (KS) forvalter sentrale oppgaver på feltet og bør være en viktig alliert for samarbeidsorganet. Blant mye annet leder KS SkoleSec-prosjektet, som skal styrke sikringen av det digitale læringsmiljøet til elever. KS har også utførende ansvar for å utrede en beste praksis og behov for sikker kommunikasjon mellom ulike sektorer og unge brukere (primært under 12 år) i forbindelse med Handlingsplan for nasjonal strategi for eID i offentlig sektor. En annen mulig oppgave for samarbeidsorganet kan være å følge opp arbeidet med mulige fremtidige tiltak som lanseres i denne

98 Tildelingsbrev til Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet 2024

99 <https://www.bufdir.no/prosjekter/status-foreldrestottestrategien/>

handlingsplanen. Det er viktig at samarbeidsorganets fremtidige rolle og oppgaver, og Medietilsynets koordinerende rolle, avklares tydelig i samarbeid med ansvarlig departement.

5.1.5 Systematisk samarbeid med sivil sektor og representanter for barn og unges egne organisasjoner for å dele oppdatert kunnskap som kan bidra til forebygging av internettrelaterte overgrep

Strategi mot internettrelaterte overgrep mot barn¹⁰⁰ tiltak nummer 12 anbefaler å videreutvikle samarbeidet med sivil sektor for å forebygge internettrelaterte overgrep mot barn. Samarbeid med sivil sektor for trygg digital oppvekst vektlegges også i Rett på nett-strategien. Faste møter initiert av samarbeidsorganet for å spre oppdatert kunnskap om internettrelaterte overgrep og skadelig medieinnhold til viktige aktører på feltet, kan bidra til dette. Viktige bidragsytere til disse møtene vil være politiet og representanter fra forskningsfeltet. Møtene kan også være arena for innspill og kunnskapsdeling fra andre viktige aktører på feltet. Det er viktig at representanter fra aktuelle profesjoner (barnevern, foreldrestøtte, helsepersonell/ behandlere samt representanter fra relevante profesjonsutdannelse etc.) inkluderes i møtene. Representanter for barn og unges egne organisasjoner bør også inviteres inn.

5.1.6 Strategi for å tilgjengeliggjøre undervisningsressurser og for deling av kompetanseressurser blant profesjonelle som arbeider med barn og foreldre

Mange verdifulle læringsressurser er bare å finne på den enkelte etats nettside, og når ikke godt nok ut til målgruppene.

Regjeringen har lagt føringer for at DigiUng-samarbeidet, gjennom ung.no, skal være den

viktigste kanalen for kommunikasjon fra staten rettet mot barn og unge. Det er imidlertid ingen omforent strategi for effektiv distribusjon av undervisningsopplegg i skolen. Mange aktører er involvert i arbeid med å informere og veilede om digital dømmekraft gjennom produksjon av undervisningsressurser som tar sikte på å bli brukt i skolen. Et bredt engasjement på dette feltet er positivt, men samtidig kan tilbudet bli for fragmentert, og vanskelig å finne for målgruppene. Det kan også være at disse ressursene ikke i tilstrekkelig grad er informert av hva som er skolens behov. Det anbefales derfor at utvikles et tettere samarbeid rundt utviklingen av undervisningsressurser i samarbeidsorganet med en felles publiserings- og kommunikasjonsstrategi for hvordan offentlige instanser skal nå ut til elever med læringsressurser/undervisningsopplegg relatert til trygg digital oppvekst. Hvilke undervisningsressurser som produseres bør også koordineres bedre mellom etatene, for å unngå overlapp. Det er viktig å organisere ansvars- og arbeidsfordeling slik at relevant fagmyndighet håndterer spørsmål på sine felt, samtidig som tverrfaglige problemstillinger bør løftes opp til nødvendig diskusjon og avklaringer. Dette bør foregå i samråd med DigiUng-samarbeidet og utdanningssektoren.

5.2 Ungdomsnettverkets innspill¹⁰¹

Medvirkning fra berørte parter er en forutsetning og et viktig premiss for god politikkutvikling. Medvirkning fra barn og unge i utvikling av ny politikk gir bedre, mer målrettede og effektive tiltak og tjenester. Voksne har mange muligheter til å påvirke politikk, spesielt gjennom stemmerett. Denne muligheten har ikke barn. Selv om medvirkning i større grad har skjedd de siste årene, er det fortsatt en lang vei å gå for et helhetlig og standardisert medvirkningsarbeid i norsk politikkutvikling. Det er derfor behov for en

100 Forebygging og bekjempelse av internettrelaterte overgrep: Nasjonal strategi for samordnet innsats (2021–2025)

101 Ungdomsnettverket har selv utformet teksten i dette delkapittelet (5.2)

satsning på medvirkning, og at det prioriteres å utrede nye kanaler for at barn og unge skal bli hørt i politikktutviklingen. Ungdomsnettverket anbefaler at regjeringen satser på og utvikler nye metoder og kanaler for medvirkning. I en slik satsing bør det særlig prioriteres midler til medvirkningsprosesser på ulike beslutningsnivå og at det utredes hvordan barn og unge kan medvirke, også lokalt.

5.3 Eksisterende tiltak

Tiltakene beskriver prosjekter eller initiativ som allerede er planlagt eller igangsatt innenfor ulike sektorer. Disse tiltakene har allerede en ansvarlig etat og finansiering.

5.3.1 Fortsette samarbeidsorganets arbeid for å styrke koordinering og samarbeid på digital oppvekst-feltet

Det anbefales å fortsette arbeidet med å koordinere offentlig innsats for trygg digital oppvekst på direktoratnivå. Samarbeidsorganets kan bidra til økt dialog og samarbeid om viktige tiltak og prosjekter på digital oppvekst-feltet. Et strukturert samarbeid med KS, for å øke kompetansen om personvern og informasjonssikkerhet i kommunesektoren, er viktig. Samarbeidsorganets videre arbeid bør være målrettet og knyttet til konkrete oppgaver. Innretningen for samarbeidsorganets videre arbeid må utarbeides i et samarbeid mellom Medietilsynet og Barne- og familie-departementet.

Ansvarlig: Medietilsynet

5.3.2 Systematisk samarbeid gjennom møter med sivil sektor for å spre oppdatert kunnskap om internettrelaterte overgrep og barns mediebruk

Faste møter initiert av samarbeidsorganet for å bidra til at oppdatert kunnskap om internettrelaterte overgrep og skadelig medieinnhold når ut til viktige aktører på feltet. Viktige bidragsytere til disse møtene vil være politiet og representanter fra forskningsfeltet. Disse møtene kan også være arena for innspill og kunnskapsdeling fra viktige aktører på feltet.

Det er viktig at representanter fra aktuelle profesjoner (barnevern, foreldrestøtte, helsepersonell/behandlere samt representanter fra relevante profesjonsutdannelse etc.) inkluderes i nettverket for sivil sektor. Representanter for barn og unges egne organisasjoner bør også inviteres inn.

Ansvarlig: Medietilsynet

5.3.3 Utvikle metoder for å få bedre innsikt i hva slags medieinnhold som når barn og unge gjennom algoritmestyrte tjenester, for å kunne innrette tiltaksarbeid og tilsyn mer presist, og bidra til beskyttelse mot skadelig innhold

Medietilsynet er, i samarbeid med et eksternt analysebyrå, i gang med et forprosjekt for å se på hvordan analyser av algoritmestyrte plattformer kan gjøres for å gi bedre innsikt i hva slags innhold barn og unge eksponeres for i sosiale medier. Med utgangspunkt i forprosjektet, ønsker Medietilsynet å tilrettelegge for slike analyser. Det er behov for bedre innsikt i hva slags innhold barn og unge eksponeres for på digitale plattformer, for å kunne målrette tiltak, tilsyn og politikktutvikling relatert til risikoer. Dette tiltaket må ses i sammenheng med anbefaling nr. 6 i eget dokument til departementet.

Ansvarlig: Medietilsynet

5.4 Mulige framtidige tiltak

Mulige framtidige tiltak er nye satsinger eller koordinerende tiltak, som kan gjennomføres på direktoratsnivå innenfor gjeldende rammer. Dette er tiltak som kan svare på utfordringer på trygg digital oppvekst-feltet, enten for å effektivisere statlig innsats eller for å svare på behov som ikke er godt nok dekket gjennom eksisterende tiltak. Disse tiltakene vil kreve nærmere utredning. I forslaget til nye tiltak og videre samarbeid, er systemiske behov vektlagt.

5.4.1 Utrede potensialet med felles publiserings- og kommunikasjonsstrategi for læringsressurser og undervisningsopplegg på digital oppvekst-feltet

Det anbefales at det utarbeides en publiserings- og kommunikasjonsstrategi for hvordan offentlige instanser skal nå ut til elever med læringsressurser/undervisningsopplegg relatert til trygg digital oppvekst. Hvilke undervisningsressurser som produseres bør også koordineres bedre mellom etatene, for å unngå overlapp. Det er viktig å organisere ansvars- og arbeidsfordeling slik at relevant fagmyndighet håndterer spørsmål på sine felt, samtidig som tverrfaglige problemstillinger bør løftes opp til nødvendig diskusjon og avklaringer. Dette er en oppgave som kan løses av samarbeidsorganet.

